ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਵੱਖਰੇ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ :

   ਉੱਚਾ, ਸੰਗ, ਹਾਰ, ਤਰ, ਵੱਟ।

2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਗੁੱਟ ਬਣਾਓ :

   ਉਪਕਾਰ, ਅਸਮਾਨ, ਇਸਤਰੀ, ਜ਼ਮੀਨ, ਭਲਾਈ, ਅਕਾਸ਼, ਕਮਜ਼ੋਰ, ਔਰਤ, ਧਰਤੀ, ਨਿਰਬਲ।

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

   ਏਕਤਾ, ਸੰਖੇਪ, ਗੂੜ੍ਹਾ, ਸਸਤਾ, ਦਲੇਰ।

4. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਢੁਕਵਾਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

   (ੳ) ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ ____________

   (ਅ) ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ਾ ____________

   (ੲ) ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਣ ਵਾਲ਼ਾ ____________

   (ਸ) ਚਰਖਾ ਕੱਤਣ ਵਾਲ਼ੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ____________

   (ਹ) ਜਿਹੜਾ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੇ ____________

*****

ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ

ਵਿਆਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਇਕਾਈ ਵਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇੱਕ ਵਾਕ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਵਾਕ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਨ ਲਈ ਕੋਈ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਾਮਾ (,) ਜਾਂ ਡੰਡੀ।) ਆਦਿ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ:- **ਕਾਮਾ-ਬਿੰਦੀ** (;) **ਦੁਬਿੰਦੀ** (:) **ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ** (?) **ਅਤੇ ਵਿਸਮਕ ਚਿੰਨ੍ਹ** (!) ਆਦਿ ।

ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਰਲ, ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਬਦਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ ਦੋ ਵਾਕ ਹਨ:-

1. **ਰੋਕੋ ਨਾ, ਜਾਣ ਦਿਉ** **- ਜਾਣ ਦੇਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ।**
2. **ਰੋਕੋ, ਨਾ ਜਾਣ ਦਿਉ** **- ਰੋਕਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ।**

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਵਲ ਡੰਡੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਿਮਨ-ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ;-

ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ

1.	ਡੰਡੀ ਜਾਂ ਪੂਰਨ ਵਿਸਰਾਮ	=	।
2.	ਕਾਮਾ	=	,
3.	ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ	=	?
4.	ਅਰਧ ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ	=	;
5.	ਦੁਬਿੰਦੀ ਜਾਂ ਕੋਲਨ/ਜਾਂ ਬਿੰਦੀ-ਕਾਮਾ	=	:
6.	ਵਿਸਮਕ ਚਿੰਨ੍ਹ	=	!
7.	ਪੁੱਠੇ ਕਾਮੇ	=	“ ”
8.	ਬ੍ਰੈਕਟ	=	( ) [ ]
9.	ਬਿੰਦੀ	=	.
10.	ਛੁੱਟ-ਮਰੋੜੀ	=	’
11.	ਡੈਸ਼	=	—
12.	ਦੁਬਿੰਦੀ ਡੈਸ਼	=	:-
13	ਜੋੜਨੀ	=	-

1. **ਡੰਡੀ (।)**

ਇਹ ਪੂਰਨ ਵਿਸਰਾਮ ਅਤੇ ਠਹਿਰਾਅ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਇਹ ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਵਾਚਕ ਜਾਂ ਵਿਸਮੈ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਡੰਡੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-

ਜਿਵੇਂ :- 1. **ਹਰਜੀਤ ਸਕੂਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।**

2. **ਮੈਂ ਅਨੀਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਹੈ।**

2. **ਕਾਮਾ (,)**

ਕਾਮੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਅਟਕਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- **ਅਮਿਤ, ਰਾਮ, ਸ਼ਾਮ ਅਤੇ ਸਮੀਰ ਪਿਕਨਿਕ ਮਨਾਉਣ ਗਏ।**

3. **ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ (?)**

ਜਿਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਵਾਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- 1. **ਸਕੂਲੋਂ ਛੁੱਟੀ ਕਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?**

2. **ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ?**

4. **ਬਿੰਦੀ-ਕਾਮਾ (;)**

ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਕਾਮਾ (,) ਨਾਲ਼ੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ ਡੰਡੀ (।) ਨਾਲ਼ੋਂ ਘੱਟ ਵਿਸਰਾਮ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਿੰਦੀ-ਕਾਮੇ (;) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- **ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕੋਗੇ।**

5. **ਦੁਬਿੰਦੀ (:)**

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੱਖਰ ਨਾ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਘੱਟ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਦੁਬਿੰਦੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- **ਸ:ਸੀ:ਸੈ:ਸ: (ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ)।**

ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ, ਵਾਕਾਂਸ਼ ਜਾਂ ਉਪਵਾਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਂ ਵੇਰਵੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਬਿੰਦੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- **ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹਨ: ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਅਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਚੰਦਰ ਨੰਦਾ।**

6. **ਵਿਸਮਕ-ਚਿੰਨ੍ਹ (!)**

ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਉਹਨਾਂ ਵਾਕਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਮਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭਾਵ ਖ਼ੁਸ਼ੀ, ਗ਼ਮੀ ਜਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਆਦਿ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਣ,

ਜਿਵੇ :-1. **ਵਾਹ ! ਕਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਫੁੱਲ ਹੈ !**

2. **ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ !, ਬੱਲੇ-ਬੱਲੇ ! , ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ !।**

7. **ਪੁੱਠੇ ਕਾਮੇ (“ ”)**

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸੇ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਪੁੱਠੇ ਕਾਮੇ ਅਤੇ ਦੋ ਸਿੱਧੇ ਕਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-

ਮਗਰਮੱਛ ਨੇ ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ,“ਵਾਹ ਭਾਈ ! ਭਰਜਾਈ ਨਾਲ਼ੋਂ ਕੋਈ ਦਿਲ ਚੰਗਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਾਮਣ ’ਤੇ ਛੱਡ ਆਇਆਂ, ਹੁਣ ਕੀ ਬਣੂੰ ?”

8. ਬ੍ਰੈਕਟ ( )

ਕਿਸੇ ਵਾਕ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰੈਕਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,

ਜਿਵੇਂ :- **ਗੀਤਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਿਆਣਪ (ਅਕਲ) ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।**

9. ਬਿੰਦੀ (.)

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਏਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜਾਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਜਾਂ ਖ਼ਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- **ਐਮ. ਬੀ. ਬੀ. ਐੱਸ., ਐਮ.ਏ., ਆਈ. ਏ.ਐੱਸ., ਪੀ.-ਐੱਚ.ਡੀ. ਆਦਿ।**

10. ਛੁੱਟ-ਮਰੋੜੀ (')

ਜੇਕਰ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਵੇਲ਼ੇ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਛੁੱਟ-ਮਰੋੜੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- 'ਚ ਜਾਂ 'ਚੋਂ । ਬਣਤਰ ਵਜੋਂ ਇਹ ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਇੱਕ ਕਾਮੇ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮਾ ਅੱਖਰ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਉੱਪਰਲੇ ਪਾਸੇ, ਜਿਵੇਂ :-

1. ਸਾਡੀ ਰਹਾਇਸ਼ ਖੇਤ 'ਚ ਹੀ ਹੈ।
2. ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਕਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਵੱਟ ਨਹੀ ਪਾਉਂਦੇ।

11. ਡੈਸ਼ (—)

ਇਹ ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਜੋੜਨੀ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਜੋੜਨੀ ਨਾਲ਼ੋਂ ਕੁਝ ਵੱਧ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਧੂ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਡੈਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- **ਸਾਡੀ ਘਰੇਲੂ ਬਗ਼ੀਚੀ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲ਼, ਫੁੱਲ-ਜੋ ਵੀ ਬੀਜਿਆ ਜਾਵੇ—ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।**

12. ਦੁਬਿੰਦੀ-ਡੈਸ਼ (:—)

ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ, ਵਾਕਾਂਸ਼ ਜਾਂ ਵਾਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇਣ ਜਾਂ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਬਿੰਦੀ-ਡੈਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-

ਖ਼ਾਸ ਨਾਂਵ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਥਾਂ, ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਵੇਂ :- ਜਲੰਧਰ, ਗੰਗਾ, ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ।

13. ਜੋੜਨੀ (-)

ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(ੳ) ਸਮਾਨ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਬਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਜਿਵੇਂ :- **ਹਮ-ਉਮਰ, ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ।**

(ਅ) ਜੋੜਨੀ 'ਅਤੇ', 'ਦਾ','ਦੇ', 'ਦੀ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ,
ਜਿਵੇਂ :- **ਘਿਓ ਤੇ ਖਿਚੜੀ (ਘਿਓ-ਖਿਚੜੀ), ਬੁੱਤ-ਪੂਜਾ (ਬੁੱਤ ਦੀ ਪੂਜਾ)।**

(ੲ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕੋ ਅਰਥ ਵਾਲ਼ੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚਾਲ਼ੇ ਵੀ ਜੋੜਨੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ : **ਸਾਧ-ਸੰਗਤ, ਕੰਮ-ਕਾਰ, ਚਿੱਟਾ-ਦੁੱਧ ਆਦਿ (ਇੱਕੋ ਅਰਥ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ; ਉਚ-ਨੀਚ, ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ, ਤੇ ਨਿੱਕ-ਮੋਟਾ (ਵਿਰੋਧੀ ਅਰਥ) ਆਦਿ।**

(ਸ) ਇੱਕ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੁਹਰਾਅ ਵਿਚਾਲ਼ੇ ਜੋੜਨੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ: **ਦੋ-ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲੋ।**

(ਹ) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਜੋੜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਨਿਰਾਰਥਕ ਹੋਵੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋੜਨੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- **ਉਘੜ-ਦੁੱਘੜ, ਚਾਹ-ਚੂਹ ਤੇ ਪਾਣੀ-ਧਾਣੀ ਆਦਿ।**

ਅਭਿਆਸ

1. **ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬ੍ਰੈਕਟ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਿਖੋ :-**

(ੳ) ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ	( )	(ਅ) ਪੁੱਠੇ ਕਾਮੇ	( )
(ੲ) ਡੈਸ਼	( )	(ਸ) ਵਿਸਮਕ-ਚਿੰਨ੍ਹ	( )
(ਹ) ਜੋੜਨੀ	( )	(ਕ) ਛੁੱਟ-ਮਰੋੜੀ	( )
(ਖ) ਬਿੰਦੀ-ਕਾਮਾ	( )		

2. **ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਓ :-**

(ੳ) ਨੀਰੂ ਨੇ ਜੋਤੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

(ਅ) ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸਦਾ ਸੱਚ ਬੋਲੋ ਕਦੀ ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲੋ

(ੲ) ਮੇਰੇ ਜੁਮੈਟਰੀ ਬਾਕਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪੈੱਨ ਇੱਕ ਪੈੱਨਸਿਲ ਇੱਕ ਰਬੜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਫ਼ੁੱਟਾ ਹੈ

(ਸ) ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਉਮੀਦ ਮੁਤਾਬਕ ਨੰਬਰ ਲਏ ਹਨ ਨੇਹਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ

(ਹ) ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਰੋਣਾ ਕਾਲ਼ੀ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕੱਟਣਾ ਨਿੱਛ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਦੇਣਾ ਆਦਿ

*****

ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ

ਸ਼ੁੱਧ-ਅਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ :

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ਼ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਬਾਰੇ ਗ਼ਲਤੀ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਲਿਖਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਚੰਗਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਅਸ਼ੁੱਧ-ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ਼ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ :

1. ੳ, ਅ, ੲ ਸ੍ਵਰ-ਅੱਖਰ ਸ੍ਵਰ-ਧੁਨੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਲਗਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹੀ ਲਗਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਲਿਖਣ ਲਈ ਲਗਾਖਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਚਿਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
3. ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਰੂਪ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਅਨੁਸਾਰ, 'ਜਿਵੇਂ ਬੋਲੋ, ਤਿਵੇਂ ਲਿਖੋ' ਦਾ ਨਿਯਮ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
4. ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ 'ਇਕੱਲਾ' ਸ਼ਬਦ ਮੂਲ ਧਾਤੂ 'ਇੱਕ' ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ 'ਇਕੱਲਾ' ਲਿਖਣਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਚੁਕਾਈ', 'ਚੁੱਕ' ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਚਕਾਈ' ਲਿਖਣਾ ਗ਼ਲਤ ਹੈ, 'ਪੜ੍ਹਾਈ' 'ਪੜ੍ਹ' ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਭੜਾਈ' ਲਿਖਣਾ ਗ਼ਲਤ ਹੈ।
5. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ 'ਹ' ਅੱਖਰ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੱਖਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਲਿਖਣ ਲਈ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ੳ) ਜੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ 'ਹ' ਅੱਖਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਏ' (ੇ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਨਾਲ਼ 'ਸਿਹਾਰੀ' (ਿ) ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ : -

ਅਸ਼ੁੱਧ		**ਸ਼ੁੱਧ**
ਸੇਹਤ	-	ਸਿਹਤ
ਮੇਹਨਤ	-	ਮਿਹਨਤ
ਜੇਹੜਾ	-	ਜਿਹੜਾ
ਕੇਹੜਾ	-	ਕਿਹੜਾ
ਵੇਹੜਾ	-	ਵਿਹੜਾ
ਮੇਹਰ	-	ਮਿਹਰ

(ਅ) ਜੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ 'ਹ' ਅੱਖਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਦੁਲਾਵਾਂ' (ੈ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਨਾਲ਼ ਦੁਲਾਵਾਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਥਾਂ 'ਹ' ਨਾਲ਼ ਸਿਹਾਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ :-

ਸ਼ੈਹਰ	-	ਸ਼ਹਿਰ	ਸੁਨੈਹਰੀ	-	ਸੁਨਹਿਰੀ	ਦੁਪੈਹਰ	-	ਦੁਪਹਿਰ
ਪੈਹਰ	-	ਪਹਿਰ	ਰੈਹਣਾ	-	ਰਹਿਣਾ			
ਗੈਹਣਾ	-	ਗਹਿਣਾ						

(ੲ) ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ 'ਹ' ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਨਾਲ਼ 'ਕਨੌੜੇ' (ੌ) ਦੀ ਧੁਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ਼ੋਂ ਕਨੌੜਾ ਹਟਾ ਕੇ 'ਹ' ਨੂੰ ਔਂਕੜ (-) ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-

ਬੌਹਤ	–	ਬਹੁਤ	ਸੌਹਰਾ	–	ਸਹੁਰਾ
ਵੌਹਟੀ	–	ਵਹੁਟੀ	ਬੌਹਵਚਨ	–	ਬਹੁਵਚਨ
ਨੌਂਹ	–	ਨਹੁੰ			

6. **ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ 'ਸ਼' ਦੀ ਥਾਂ 'ਸ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-**

ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ	–	ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ	ਨਿਰਾਸ਼	–	ਨਿਰਾਸ
ਸ਼ੀਤਲ	–	ਸੀਤਲ	ਕੇਸ਼	–	ਕੇਸ
ਸ਼ਿਖਰ	–	ਸਿਖਰ			

7. **'ਗ' ਤੇ 'ਘ' ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਗ' ਅਤੇ 'ਘ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇ :-**

1. ਸੰਗ – ਸ਼ਰਮ
   ਸੰਘ – ਗਲ਼ਾ
2. ਜੰਗ – ਲੜਾਈ
   ਜੰਘ – ਲੱਤ

8. **'ਡ' ਤੇ 'ਢ' ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ਼ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਕ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-**

ਡੋਲ – ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲ਼ਾ ਬਰਤਨ
ਢੋਲ – ਵਜਾਉਣ ਵਾਲ਼ਾ ਇੱਕ ਸਾਜ਼
ਸੁੰਡ – ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ
ਸੁੰਢ – ਅਦਰਕ ਸੁਕਾ ਕੇ ਬਣਾਈ ਵਸਤੂ ਜੋ ਪੰਸਾਰੀ ਦੀ ਹੱਟੀ ਤੋਂ ਮਿਲ਼ਦੀ ਹੈ।

9. **'ਬ' ਤੇ 'ਵ' ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ਼ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਕ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-**

ਬਹਿਸ਼ਤ	ਬਰਦੀ	ਬਾਰ
ਵਹਿਸ਼ਤ	ਵਰਦੀ	ਵਾਰ

10. **'ਬ' ਤੇ 'ਭ' ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਗ਼ਲਤ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-**

ਸਬ – ਛੋਟਾ (ਅਹੁਦੇ ਵਿੱਚ)
ਸਭ – ਸਾਰੇ (ਸਾਰੇ ਜੀਅ)
ਲਬ – ਲਾਲਚ (ਬਹੁਤਾ ਲਬ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ)
ਲੱਭ – ਲੱਭਣਾ (ਮੈਨੂੰ ਪੈੱਨ ਲੱਭ ਗਿਆ ਹੈ)

11. **'ਜ' ਤੇ 'ਝ' ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-**

ਸੁੱਜਾ – ਸੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ
ਸੁੱਝਾ – ਸੁੱਝਣਾ (ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਣਾ)

ਪੂੰਜੀ – ਸਰਮਾਇਆ

ਪੂੰਝੀ – ਸਾਫ਼ ਕੀਤੀ

12. **'ਦ' ਤੇ 'ਧ' ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ : -**

ਉਦਾਰ – ਖੁੱਲ੍ਹ–ਦਿਲਾ

ਉਧਾਰ – ਕਰਜ਼ਾ

ਸੁਗੰਦ – ਸਹੁੰ

ਸੁਗੰਧ – ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ (ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ)

13. **ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ 'ਣ' 'ਰ' ਜਾਂ 'ੜ' 'ਲ਼' ਹੋਵੇ, ਪਿੱਛੇ ਜੇ ਧੁਨੀ ਨਾਸਿਕੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਨ' ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-**

'ਰ' ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਸਧਾਰਨ, ਭਿਖਾਰਨ, ਹਰਨ, ਕਿਰਨ, ਕਾਰਨ

'ਲ਼' ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਗਲ਼ਨਾ, ਮਲ਼ਨਾ, ਟਲ਼ਨਾ, ਸੰਭਲ਼ਨਾ

'ੜ' ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਪੜ੍ਹਨਾ, ਮੁੜਨਾ, ਲੜਨਾ, ਫੜਨਾ, ਖੜ੍ਹਨਾ

'ਣ' ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਗਿਣਨਾ, ਸੁਣਨਾ, ਮਿਣਨਾ, ਜਾਣਨਾ, ਚੁਣਨਾ

14. **ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ 'ਹ' ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਨਾ ਪਾਉਣ ਨਾਲ਼ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-**

ਜੜ	(ਜੜ ਦੇਣਾ)	ਜੜ੍ਹ	(ਦਰਖ਼ਤ ਦੀ)
ਤਰਾਂ	(ਖਾਣ ਵਾਲ਼ੀਆਂ)	ਤਰ੍ਹਾਂ	(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ)
ਪਰੇ	(ਦੂਰ)	ਪਰ੍ਹੇ	(ਪੰਚਾਇਤ ਆਦਿ)

15. **'ਕੇ' ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ਼ ਜੋੜ ਕੇ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ਼ੋਂ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਲਿਖਣ ਨਾਲ਼ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-**

ਸੜ ਕੇ	– ਸੜ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ	ਸੜਕੇ	– ਸੜਕ ਉੱਪਰ
ਭੌਂ ਕੇ	– ਮੁੜ ਕੇ (ਭੌਂ ਕੇ ਵੇਖਿਆ)	ਭੌਂਕੇ	– ਕੁੱਤੇ ਭੌਂਕੇ
ਛਿੱਲ ਕੇ	– ਕੇਲਾ ਛਿੱਲ ਕੇ ਖਾਓ	ਛਿਲਕੇ	– ਕੇਲੇ ਦੇ ਛਿਲਕੇ
ਬਾਲ਼ ਕੇ	– ਦੀਵਾ ਬਾਲ਼ ਕੇ	ਬਾਲਕੇ	– ਹੇ ਬਾਲਕ !

16. **'ਨ' ਤੇ 'ਣ' ਦੀ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਥਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ਼ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ :-**

ਸਨ	– ਬੱਚੇ ਹਾਕੀ ਖੇਡਦੇ ਸਨ	ਸਣ	– ਸਣ ਦੇ ਰੱਸੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
ਹਾਨੀ	– ਨੁਕਸਾਨ	ਹਾਣੀ	– ਹਮ–ਉਮਰ
ਖ਼ਾਨਾ	– (ਘਰ) ਡਾਕਖ਼ਾਨਾ ਆਦਿ	ਖਾਣਾ	– ਭੋਜਨ

ਅਭਿਆਸ

ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਮੇਹਨਤ

(ਅ) ਵੇਹੜਾ

(ੲ) ਦੁਪੈਹਰ

(ਸ) ਔਰਤ

(ਹ) ਸ਼ੈਹਰ

(ਕ) ਬੌਹਤਾ

(ਖ) ਚੋਲ

(ਗ) ਵੋਹਟੀ

(ਘ) ਭਿਖਾਰਣ

(ਙ) ਆਯਾ

(ਚ) ਅਬਿਆਸ

(ਜ) ਦੁੱਦ

(ਝ) ਰੈਂਹਦਾ

(ਞ) ਨੇਹਰ

(ਟ) ਕਚੈਹਰੀ

(ਠ) ਪੀਂਗ

(ਡ) ਗੋਬੀ

(ਢ) ਸੌਂਹ

*****

ਮੁਹਾਵਰੇ /ਅਖਾਣ

ਮੁਹਾਵਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਉਸ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥ ਹੋਰ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਵ ਅਰਥ ਹੋਰ । ਮੁਹਾਵਰੇ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੂਖਮਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੁਹਾਵਰੇ ਕਿਸੇ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰੂਪ ਲੋਕ-ਅਖਾਣ ਜਾਂ ਕਹਾਵਤਾਂ ਹੈ। ਮੁਹਾਵਰੇ ਤੇ ਅਖਾਣ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਿਕ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਤਰਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਸੰਭਾਲ਼ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਜੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਤੇ ਅਖਾਣ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ, ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖਣ।

(ੳ)

1. **ਉਸਤਾਦੀ ਕਰਨੀ- (ਚਲਾਕੀ ਕਰਨੀ)** ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਸਾਊ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ਼ ਉਸਤਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

   ਜਾਂ

   ਉਸਤਾਦੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਢਾਉਣੇ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ।

2. **ਉੱਲੂ ਬੋਲਣੇ - (ਸੁੰਨਸਾਨ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਉਜਾੜ ਹੋਣਾ)** ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਲੂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।
3. **ਉਂਗਲ਼ਾਂ 'ਤੇ ਨਚਾਉਣਾ- (ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ)** ਸੁਲਤਾਨਾ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਉਂਗਲ਼ਾਂ 'ਤੇ ਨਚਾਉਣਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ।
4. **ਉੱਚਾ-ਨੀਵਾਂ ਬੋਲਣਾ- (ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨਾ)** ਸਿਆਣੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਡਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕਦੇ ਵੀ ਉੱਚਾ-ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ।
5. **ਉੱਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨਾ- (ਮਤਲਬ ਕੱਢਣਾ)** ਸੁਆਰਥੀ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਉੱਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰਕੇ ਤੁਰਦੇ ਬਣਦੇ ਹਨ।
6. **ਉੱਘ-ਸੁੱਘ ਨਾ ਮਿਲ਼ਨਾ- (ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਣਾ)** ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਆਚੇ ਹੋਏ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਉੱਘ-ਸੁੱਘ ਨਹੀਂ ਮਿਲ਼ੀ।
7. **ਉੱਨੀ-ਇੱਕੀ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਹੋਣਾ- (ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਫ਼ਰਕ)** ਅੰਬਰ ਤੇ ਮਨੀ ਬੇਸ਼ੱਕ ਜੌੜੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਹਨ ਪਰ ਸੁਭਾਅ 'ਚ ਉੱਨੀ-ਇੱਕੀ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।
8. **ਉੱਸਲ਼ਵੱਟੇ ਭੰਨਣੇ- (ਸੁਸਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਸੇ ਮਾਰਨਾ)** ਰਾਜੂ ਐਵੇਂ ਉੱਸਲ਼ਵੱਟੇ ਨਾ ਭੰਨੀ ਜਾ, ਛੇਤੀ ਕੰਮ ਕਰ।

(ਅ)

9. **ਅਸਮਾਨ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕਣਾ- (ਬਹੁਤ ਰੌਲ਼ਾ ਪਾਉਣਾ)** ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਅਸਮਾਨ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ।
10. **ਅੱਖਾਂ ਚੁਰਾਉਣਾ- (ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨੀ)** ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਚੁਰਾਉਣੀਆਂ ਪੈ ਜਾਣ।

11. **ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਰੜਕਣਾ** - (**ਬੁਰਾ ਲੱਗਣਾ**) ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗ਼ਲਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਰੜਕਦੇ ਹਨ।
12. **ਅੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾਉਣਾ**- (**ਆਦਰ ਕਰਨਾ**) ਘਰ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾਉਣਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਖ਼ਾਸੀਅਤ ਹੈ।
13. **ਅਕਲ ਦਾ ਵੈਰੀ**- (**ਮੂਰਖ**) ਅਜੀਤ ਤਾਂ ਅਕਲ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
14. **ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣਾ**- (**ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ**) ਚੋਰ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਪਾ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ।
15. **ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਜਾਣਾ** - (**ਮਰ ਜਾਣਾ**) ਗੀਤਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਗਏ।
16. **ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਲੈਣੀਆਂ**- (**ਦੋਸਤੀ ਛੱਡ ਦੇਣੀ**) ਸੁਆਰਥੀ ਮਿੱਤਰ ਮੁਸੀਬਤ ਵੇਲ਼ੇ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
17. **ਅੱਡੀ-ਚੋਟੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣਾ**- (**ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ**) ਮਿਹਨਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਡੀ–ਚੋਟੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
18. **ਅੰਗ ਪਾਲਣਾ**- (**ਸਹਾਈ ਹੋਣਾ**) ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਗ਼ਰੀਬ ਸੁਦਾਮੇ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਅੰਗ ਪਾਲ਼ਿਆ।
19. **ਅਲਖ ਮਕਾਉਣਾ**- (**ਮਾਰ ਦੇਣਾ**) ਬਹਾਦਰ ਲੋਕ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾ ਕੇ ਹੀ ਦਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
20. **ਅੰਗੂਠਾ ਦਿਖਾਉਣਾ**- (**ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ**) ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅੰਗੂਠਾ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।
21. **ਇੱਕ ਅੱਖ ਨਾਲ਼ ਵੇਖਣਾ**- (**ਸਭ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਣਾ**) ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੱਖ ਨਾਲ਼ ਵੇਖਦੀ ਹੈ।
22. **ਇੱਕ-ਮੁੱਠ ਹੋਣਾ**- (**ਏਕਤਾ ਹੋਣੀ**) ਸਾਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ–ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
23. **ਇੱਟ ਨਾਲ਼ ਇੱਟ ਖੜਕਾਉਣੀ**- (**ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਉਣੀ**) ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ਼ ਇੱਟ ਖੜਕਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।
24. **ਈਦ ਦਾ ਚੰਦ ਹੋਣਾ**- (**ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਮਿਲ਼ਨਾ**) ਪਿੰਕੀ ਤੂੰ ਤਾਂ ਈਦ ਦਾ ਚੰਦ ਹੋ ਗਈ ਏਂ, ਕਦੇ ਮਿਲ਼ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।
25. **ਈਨ ਮੰਨਣੀ**- (**ਹਾਰ ਮੰਨਣੀ**) ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਈਨ ਨਾ ਮੰਨੀ।
26. **ਸੱਤੀਂ ਕੱਪੜੀਂ ਅੱਗ ਲੱਗਣੀ**- (**ਬਹੁਤ ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ**) ਆਪਣੀ ਬੁਰਾਈ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸੱਤੀਂ ਕੱਪੜੀਂ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ।
27. **ਸਰ ਕਰਨਾ**- (**ਜਿੱਤ ਲੈਣਾ**) ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਏ ਨੇ ਜਦੋਂ ਜਮਰੌਦ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਸ ’ਤੇ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਏ ਸਨ।
28. **ਸਾਹ ਸੁੱਕਣਾ**- (**ਡਰ ਜਾਣਾ**) ਬਿਨਾਂ ਹੈੱਲਮਿਟ ਤੋਂ ਮੋਟਰ–ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਮੇਸ਼ ਦੇ ਪੁਲਿਸ–ਨਾਕਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਹ ਸੁੱਕ ਗਏ।

29. **ਸਿਰ ਫੇਰਨਾ- (ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ)** ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਨਿਤਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਿਰ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ।

30. **ਸਿਰ-ਪੈਰ ਨਾ ਹੋਣਾ- (ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ)** ਕਮਲੇਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਰ-ਪੈਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

31. **ਸਿਰ 'ਤੇ ਪੈਣੀ - (ਔਕੜ ਆ ਪੈਣੀ)** ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਵਿਚਾਰੇ ਸਤੀਸ਼ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪੈ ਗਈ।

32. **ਸਿਰ-ਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਉਣਾ- (ਮਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ)** ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਮਰਹੱਟੇ ਜਾਂ ਰਾਜਪੂਤ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ਼ ਸਿਰ-ਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ।

33. **ਹੱਥ-ਪੈਰ ਮਾਰਨਾ- (ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਨਾ)** ਨਰੇਸ਼ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਮਾਰੇ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਮਿਲ਼ੀ।

34. **ਹਰਨ ਹੋ ਜਾਣਾ- (ਦੌੜ ਜਾਣਾ)** ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਚੋਰ ਹਰਨ ਹੋ ਗਿਆ।

35. **ਹੱਥ ਅੱਡਣਾ- (ਮੰਗਣਾ)** ਅਣਖੀਲਾ ਇਨਸਾਨ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਅੱਡਦਾ।

36. **ਹੱਥ ਵਟਾਉਣਾ- (ਮਦਦ ਕਰਨਾ)** ਸਕੂਲੋਂ ਜਾ ਕੇ ਰਮੇਸ਼ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ਼ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

37. **ਹੱਥੀਂ ਛਾਂਵਾਂ ਕਰਨੀਆਂ- (ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣਾ)** ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸੱਸਾਂ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਛਾਂਵਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

38. **ਹੱਥ ਤੰਗ ਹੋਣਾ- (ਗ਼ਰੀਬੀ ਹੋਣੀ)** ਮਹਿੰਗਾਈ ਕਾਰਨ ਚੰਗੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਹੱਥ ਤੰਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

39. **ਹੱਥ ਪੀਲ਼ੇ ਕਰਨਾ- (ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ)** ਸ਼ਾਮ ਲਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੇ ਹੱਥ ਪੀਲ਼ੇ ਕਰਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

40. **ਕੰਨ ਕੁਤਰਨੇ - (ਠੱਗ ਲੈਣਾ)** ਚਲਾਕ ਲੋਕ ਵੱਡਿਆਂ-ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨ ਕੁਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

41. **ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਗਾਉਣਾ- (ਤੋਬਾ ਕਰਨੀ)** ਜਗਸੀਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਣ ਤੋਂ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਲਏ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਇਆ।

42. **ਕਲਮ ਦਾ ਧਨੀ- (ਸਫ਼ਲ ਲੇਖਕ)** ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲਮ ਦੇ ਧਨੀ ਸਨ।

43. **ਕੰਨਾਂ 'ਤੇ ਜੂੰ ਨਾ ਸਰਕਣੀ - (ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਣਾ)** ਸਮੀਰ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ 'ਤੇ ਜੂੰ ਨਾ ਸਰਕੀ।

44. **ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਣਾ- (ਜੀਅ ਚੁਰਾਉਣਾ)** ਜੇ ਸਫ਼ਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਨਹੀਂ ਕਤਰਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

45. **ਖੁੰਬ ਠੱਪਣੀ - (ਬਹੁਤ ਕੁੱਟਣਾ)** ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਰੇ ਲਾ ਕੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਵਾਲ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਭਰੇ ਜਲਸੇ ਵਿੱਚ ਖੁੰਬ ਠੱਪ ਦਿੱਤੀ।

46. **ਖ਼ੂਨ ਖੌਲਣਾ - (ਗ਼ੁੱਸਾ ਆਉਣਾ)** ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖ਼ ਮੇਰਾ ਖ਼ੂਨ ਖੌਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ।

47. **ਖਿਚੜੀ ਪਕਾਉਣੀ- (ਸਲਾਹਾਂ ਕਰਨੀਆਂ)** ਸੀਤਾ ਅਤੇ ਗੀਤਾ, ਸੁਨੀਤਾ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਖਿਚੜੀ ਪਕਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

48. **ਖੰਡ-ਖੀਰ ਹੋਣਾ- (ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋਣਾ)** ਜਦੋਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੱਸ ਅਤੇ ਨੂੰਹ ਖੰਡ-ਖੀਰ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

49. **ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਹੋਣਾ- (ਨਿੱਖੜ ਜਾਣਾ)** ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕੁਟਲਨੀਤੀ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਗਿਆ।

50. **ਖਾਰ ਖਾਣੀ- (ਈਰਖਾ ਕਰਨੀ)** ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਖਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

51. **ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਉਣਾ- (ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣਾ)** ਸਾਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵਜ੍ਹਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਖਿੱਲੀ ਨਹੀਂ ਉਡਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

52. **ਗਲ਼ ਪੈਣਾ - (ਲੜਨਾ)** ਬੀਬੀ ! ਐਂਵੇਂ ਹੀ ਗਲ਼ ਨਾ ਪੈ, ਸਿਆਣੀ ਬਣ।

53. **ਗਲ਼ਾ ਭਰ ਆਉਣਾ- (ਅੱਥਰੂ ਆ ਜਾਣੇ)** ਸੁਨਾਮੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖੜੇ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਗਲ਼ਾ ਭਰ ਆਇਆ।

54. **ਗੋਦੜੀ ਦਾ ਲਾਲ - (ਗੁੱਝਾ ਗੁਣਵਾਨ)** ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਗੋਦੜੀ ਦੇ ਲਾਲ ਸਨ।

55. **ਗੁੱਡੀ ਚੜ੍ਹਨੀ- (ਮਾਣ-ਇੱਜ਼ਤ ਵਧਣਾ)** ਫ਼ਿਲਮੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਸ਼ਾਹਰੁਖ਼ ਖ਼ਾਨ ਦੀ ਗੁੱਡੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ।

56. **ਗਲ਼ ਪਿਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ- (ਨਾਪਸੰਦ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ)** ਜੋ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਰੂਹ ਨਾਲ਼ ਕਰੀਏ, ਐਵੇਂ ਗਲ਼ ਪਿਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ।

57. **ਘਿਓ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਾਲਨੇ- (ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣੀ)** ਰਾਹੁਲ ਜਦੋਂ ਸੱਤ ਸਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ ਰਹਿ ਕੇ ਘਰ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਘਿਓ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਾਲ਼ੇ।

58. **ਘੋੜੇ ਵੇਚ ਕੇ ਸੌਣਾ- (ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਸੌਣਾ)** ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਲਾਨਾ ਪੇਪਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਣੋ ਘੋੜੇ ਵੇਚ ਕੇ ਸੌਂਦੇ ਹਨ।

59. **ਘਰ ਕਰਨਾ - (ਦਿਲ 'ਚ ਬੈਠ ਜਾਣਾ)** ਦੇਸ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਦੁੱਖ ਅਨੇਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਘਰ ਕਰ ਗਿਆ।

60. **ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਮਾਰਨਾ- (ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ)** ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹ ਦਿਨ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

61. **ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣਾ- (ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਕਰਨਾ)** ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜੋਤੀ ਜਗਾਉਣ ਵਾਲ਼ੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਤਾਂ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ।

62. **ਚਾਦਰ ਦੇਖ ਕੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰਨੇ - (ਆਮਦਨ ਅਨੁਸਾਰ ਖ਼ਰਚ ਕਰਨਾ)** ਜੇਕਰ ਚਾਦਰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਪੈਰ ਪਸਾਰੋਗੇ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਔਖੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੋਗੇ।

63. **ਛੱਕੇ ਛੁਡਾਉਣੇ- (ਹਰਾਉਣਾ)** ਕਾਰਗਿਲ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਛੱਕੇ ਛੁਡਾ ਦਿੱਤੇ।

64. **ਛਿੱਲ ਲਾਹੁਣੀ- (ਲੁੱਟ ਲੈਣਾ)** ਚਲਾਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਭੋਲ਼ੇ-ਭਾਲ਼ੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ ਛਿੱਲ ਲਾਹੁਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦੇ।

65. **ਛਾਤੀ ਨਾਲ਼ ਲਾਉਣਾ- (ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ)** ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੀਕ ਧੱਕੇ ਖਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕਰਤਾਰ ਜਦੋਂ ਘਰ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ਼ ਲਾ ਲਿਆ।

66. **ਜਾਨ 'ਤੇ ਖੇਡਣਾ- (ਜਾਨ ਵਾਰਨੀ)** ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੀ ਆਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ 'ਤੇ ਖੇਡ ਗਏ।

67. **ਜ਼ੁਬਾਨ ਦੇਣੀ - (ਇਕਰਾਰ ਕਰਨਾ)** ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਿਓ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ।

68. **ਜ਼ੁਬਾਨ ਫੇਰ ਲੈਣੀ- (ਮੁੱਕਰ ਜਾਣਾ)** ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ਼ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਣ ਲਈ ਬੜੇ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ਼ਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜ਼ੁਬਾਨ ਫੇਰ ਲਈ।

69. **ਟਕੇ ਵਰਗਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ- (ਕੋਰਾ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ)** ਮੈਂ ਜੋਤੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਉਧਾਰ ਮੰਗੇ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਟਕੇ ਵਰਗਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

70. **ਟੱਸ ਤੋਂ ਮੱਸ ਨਾ ਹੋਣਾ- (ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਣਾ)** ਗ਼ਰੀਬ ਔਰਤ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਉਹ ਟੱਸ ਤੋਂ ਮੱਸ ਨਾ ਹੋਇਆ।

71. **ਟਾਲ਼-ਮਟੋਲ਼ ਕਰਨਾ- (ਬਹਾਨੇ ਬਣਾਉਣੇ)** ਏਜੰਟ ਬਲਬੀਰ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਭੇਜ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮੋੜਨ ਤੋਂ ਵੀ ਟਾਲ਼-ਮਟੋਲ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

72. **ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ- (ਸੁੱਖ ਮਾਣਨਾ)** ਮਾਪੇ ਆਪਣੀ ਉਲਾਦ ਲਈ ਇਹੋ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ ਮਾਣੇ।

73. **ਡਕਾਰ ਜਾਣਾ- (ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਜਾਣਾ)** ਮਹਿੰਦਰ ਦਾ ਲਾਲਚੀ ਭਰਾ ਉਸ ਨਾਲ਼ ਧੋਖਾ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਡਕਾਰ ਗਿਆ।

74. **ਢੇਰੀ ਢਾਹੁਣੀ- (ਹਿੰਮਤ ਹਾਰਨਾ)** ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਉਤਰਾਅ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਤਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਨੇ, ਢੇਰੀ ਢਾਹਿਆਂ ਕੁਝ ਨਹੀ ਬਣਦਾ।

75. **ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਚੂਹੇ ਨੱਚਣਾ- (ਬਹੁਤ ਭੁੱਖ ਲੱਗਣੀ)** ਭੁੱਖ ਨਾਲ਼ ਮੇਰੇ ਢਿੱਡ 'ਚ ਚੂਹੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਖਾਣ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

76. **ਤੀਰ ਹੋ ਜਾਣਾ- (ਭੱਜ ਜਾਣਾ)** ਚੋਰ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਤੀਰ ਹੋ ਗਿਆ।

77. **ਤੱਤੀ 'ਵਾ ਨਾ ਲੱਗਣੀ - (ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਾ ਹੋਣਾ)** ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਆਪਣੀ ਉਲਾਦ ਲਈ ਇਹੋ ਅਰਦਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਤੱਤੀ 'ਵਾ ਨਾ ਲੱਗੇ।

78. **ਤ੍ਰਾਹ ਨਿਕਲ਼ਨਾ - (ਡਰ ਜਾਣਾ)** ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਕਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਉੱਥੇ ਨਾ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਡਾ ਤ੍ਰਾਹ ਨਿਕਲ਼ ਗਿਆ।

79. **ਤਖ਼ਤਾ ਉਲਟਾਉਣਾ-** (ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣਾ) ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ ਉਲਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

80 **ਥੁੱਕ ਕੇ ਚੱਟਣਾ- (ਵਾਇਦੇ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰਨਾ)** ਅਣਖੀ ਲੋਕ ਕਦੇ ਵੀ ਥੁੱਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚੱਟਦੇ, ਵਚਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਵੀ ਹਨ।

81. **ਥਰ-ਥਰ ਕੰਬਣਾ- (ਡਰਨਾ)** ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖ ਕੇ ਮੀਤ ਥਰ-ਥਰ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

82. **ਦਿਨ ਫਿਰਨੇ- (ਭਾਗ ਜਾਗਣੇ)** ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਗਏ।

83. **ਦੰਦ ਪੀਹਣੇ- (ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ)** ਪਾਂਡਵ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੁਆਰਾ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖ ਬੜੇ ਦੰਦ ਪੀਹੇ ਪਰ ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।

84. **ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕਰਨੇ- (ਹਰਾ ਦੇਣਾ)** ਮਹਾਰਾਣਾ ਪਰਤਾਪ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੇ ਅਕਬਰ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕੀਤੇ।

85. **ਧੱਕਾ ਕਰਨਾ - (ਅਨਿਆਂ ਕਰਨਾ)** ਚੰਗਾ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗ਼ਰੀਬ ਨਾਲ਼ ਕਦੇ ਵੀ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

86. **ਧੌਲ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਣੀ- (ਬਿਰਧ ਜਾਣ ਕੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਕਰਨੀ)** ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਮੇਰੇ ਧੌਲ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀਂ ਤੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਕਦੇ ਗ਼ਲਤ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੀਂ'।

87. **ਨੱਕ ਰੱਖਣਾ- (ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖਣੀ)** ਭਾਰਤੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਨੇ ਉਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤ ਕੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਨੱਕ ਰੱਖ ਲਿਆ।

88. **ਨੱਕ ਰਗੜਨਾ- (ਤਰਲੇ ਮਾਰਨਾ)** ਜਦੋਂ ਰਾਮਾ ਨਕਲ ਕਰਦਾ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੈਂਟਰ-ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਅੱਗੇ ਬਹੁਤ ਨੱਕ ਰਗੜੇ ਪਰ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ।

89. **ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹਨਾ- (ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨੀ)** ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਨੱਕ ਨਾ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਫਿਰੋ।

90. **ਨੱਕ 'ਤੇ ਮੱਖੀ ਨਾ ਬਹਿਣ ਦੇਣਾ-** (ਨਖ਼ਰੇ ਕਰਨਾ) ਸਰਬਜੀਤ ਦਾ ਮਿਜ਼ਾਜ ਹੀ ਅਲੱਗ ਹੈ, ਕਦੇ ਨੱਕ 'ਤੇ ਮੱਖੀ ਨਹੀਂ ਬਹਿਣ ਦਿੰਦੀ।

91. **ਪਾਜ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਣਾ- (ਭੇਦ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਣਾ)** ਲੁਕ-ਛਿਪ ਕੇ ਵੀ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਦਾ ਪਾਜ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਨੂੰ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

92. **ਪਾਪੜ ਵੇਲਣਾ - (ਕਈ ਕੰਮ ਕਰਨੇ)** ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਖ਼ਰਚੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪੜ ਵੇਲਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

93. **ਪੁੱਠੀਆਂ ਛਾਲ਼ਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ- (ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਣਾ)** ਜਦੋਂ ਖਿਡਾਰੀ ਮੈਚ ਜਿੱਤ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁੱਠੀਆਂ ਛਾਲ਼ਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ।

94. **ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕਣਾ- (ਘਬਰਾ ਜਾਣਾ)** ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਗਲਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕ ਗਈ।

95. **ਫਿੱਕੇ ਪੈਣਾ- (ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਣਾ)** ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲ਼ੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਫਿੱਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

96. **ਫੁੱਟੀ ਅੱਖ ਨਾ ਭਾਉਣਾ - (ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨਾ)** ਵੱਢੀਖ਼ੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੁੱਟੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੇ।

97. **ਫੁੱਲੇ ਨਾ ਸਮਾਉਣਾ- (ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਣਾ)** ਮੀਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇ ਪੀ. ਸੀ. ਐੱਸ. ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਫੁੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸਮਾ ਰਹੀ ਸੀ।

98. **ਬਾਂਹ ਭੱਜਣੀ- (ਆਸਰਾ ਟੁੱਟ ਜਾਣਾ)** ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰੂਸ ਦੇ ਟੁੱਟਣ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਭੱਜੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਈ।

99. **ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਮੂੰਹ ਦੇਣਾ - (ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣਾ)** ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਚੁਗ਼ਲੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬੁੱਕਲ਼ ਵਿੱਚ ਮੂੰਹ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀ ਫ਼ਾਇਦਾ।

100. **ਭੰਡੀ ਕਰਨੀ- (ਬੁਰਾਈ ਕਰਨੀ)** ਨੂੰਹ ਤੇ ਸੱਸ ਦੋਵੇਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ, ਕਦੇ ਵੀ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਭੰਡੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ।

101. **ਮੈਦਾਨ ਮਾਰਨਾ- (ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ)** ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਟੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਤਕੜੀ ਸੀ। ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਤੋਂ ਮੈਦਾਨ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।

102. **ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਣੀ- (ਹਾਰ ਹੋਣੀ)** ਫ਼ਰਾਂਸ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਣੀ ਪਈ।

103. **ਮੁੱਠੀ ਗਰਮ ਕਰਨੀ- (ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ)** ਨੌਕਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਗਰਮ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

104. **ਮੱਖਣ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਲ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਕੱਢਣਾ- (ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ਼ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦੇਣਾ)** ਹਰੀ ਨੇ ਧੋਖਾ ਕਰਕੇ ਪਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਂਝੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮੱਖਣ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਲ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ।

105. **ਯੱਕੜ ਮਾਰਨੇ- (ਗੱਪ ਮਾਰਨਾ)** ਸੁਰਜੀਤ ਹਰ ਵਕਤ ਯੱਕੜ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

106. **ਰਾਈ ਦਾ ਪਹਾੜ ਬਣਾਉਣਾ - (ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ)** ਚੰਗੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ 'ਕੁ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਓਨੀ ਹੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਰਾਈ ਦਾ ਪਹਾੜ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ।

107. **ਰਫ਼ੂ ਚੱਕਰ ਹੋ ਜਾਣਾ- (ਦੌੜ ਜਾਣਾ)** ਜੇਬ-ਕਤਰਾ ਮੇਰੀ ਜੇਬ ਕੱਟ ਕੇ ਰਫ਼ੂ ਚੱਕਰ ਹੋ ਗਿਆ।

108. **ਰੰਗ ਉੱਡ ਜਾਣਾ- (ਘਬਰਾ ਜਾਣਾ)** ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਫ਼ੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਿੱਲੂ ਦਾ ਰੰਗ ਉੱਡ ਗਿਆ।

109. **ਲੜ ਫੜਨਾ- (ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ)** ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਂ ਮਿੱਤਰ ਉਹੋ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭੀੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਲੜ ਫੜ ਸਕੋ।

110. **ਲਹੂ ਪੱਘਰਨਾ- (ਪਿਆਰ ਜਾਗ ਪੈਣਾ)** ਅਪਣੀ ਉਲਾਦ ਲਈ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦਾ ਲਹੂ ਪੱਘਰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਸੂਰਵਾਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

111. **ਲਹੂ ਸੁੱਕਣਾ- (ਫ਼ਿਕਰ ਹੋਣਾ)** ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਹਊਆ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਹੀ ਲਹੂ ਸੁੱਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

112. **ਵਾਲ਼ ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਹੋਣਾ- (ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਣਾ)** ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਪਰ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵਾਲ਼ ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਹੋਇਆ।

113. **ਵੇਲ਼ੇ ਨੂੰ ਰੋਣਾ- (ਪਛਤਾਉਣਾ)** ਜੋ ਲੋਕ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਬੀਤੇ ਵੇਲ਼ੇ ਨੂੰ ਰੋਂਦੇ ਹਨ।

ਅਖਾਣ

1. **ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਗਲ਼ੀ ਜਿੱਥੇ ਭਾਗੋ ਨਹੀਂ ਖਲ਼ੀ** - (ਇਹ ਅਖਾਣ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿਣ ਵਾਲ਼ੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਮੈਂ ਬਜ਼ਾਰ ਮਿਲ਼ਿਆ, ਸ਼ਾਮੀਂ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਵੇਲ਼ੇ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਘਰ ਵਿਆਹ 'ਤੇ ਵੀ ਪੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਸੁਨੀਲ, ਤੇਰੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਗਲ਼ੀ ਜਿੱਥੇ ਭਾਗੋ ਨਹੀਂ ਖਲ਼ੀ।"

2. **ਉਹ ਦਿਨ ਡੁੱਬਾ ਜਦੋਂ ਘੋੜੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕੁੱਬਾ** - (ਇਹ ਅਖਾਣ ਉਸ ਨਿਕੰਮੇ ਆਦਮੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰੇ ਪਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ) ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਅੱਗੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਮੈਰਿਟ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਉਹ ਦਿਨ ਡੁੱਬਾ ਜਦੋਂ ਘੋੜੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕੁੱਬਾ।"

3. **ਉਲਟੀ ਵਾੜ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਏ —** (ਇਹ ਅਖਾਣ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਹਾਕਮ ਹੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪੈਣ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਕਮ ਜਨਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਉਲਟੀ ਵਾੜ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲ਼ੀ ਗੱਲ ਸੀ।

4. **ਅਕਲ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਤੇ ਗੰਢ ਦਾ ਪੂਰਾ —** (ਉਹ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜਾ ਅਮੀਰ ਹੋਵੇ ਪਰ ਬੇਸਮਝ ਹੋਵੇ) ਚੌਧਰੀ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਟਿਕਟ ਤਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਖਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅਕਲ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਤੇ ਗੰਢ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰ ਸਕਦਾ।

5. **ਇੱਕ, ਇੱਕ ਤੇ ਦੋ ਗਿਆਰਾਂ —** (ਇਹ ਅਖਾਣ ਏਕਤਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ਼ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਕਿ ਇੱਕ, ਇੱਕ ਤੇ ਦੋ ਗਿਆਰਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

6. **ਇੱਕ ਅਨਾਰ ਸੌ ਬਿਮਾਰ —** (ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਮੰਗ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇ ਵਸਤੂ ਘੱਟ ਹੋਣੀ) ਪਰਮਜੀਤ ਵਿਦੇਸ਼ੋਂ ਇੱਕ ਲੈਪਟਾਪ ਲਿਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਪਾਈ ਪਰਮਜੀਤ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਇੱਕ ਅਨਾਰ, ਸੌ ਬਿਮਾਰ।"

7. **ਈਦ ਪਿੱਛੋਂ ਤੰਬਾ ਫੂਕਣਾ ? —** (ਲੋੜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਸਤੂ ਮਿਲ਼ਨ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਮਨਰੀਤ ਨੇ ਹਰਦੀਪ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਦੇਵੀਂ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਹਰਦੀਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਡ੍ਰਾਈਕਲੀਨਰ ਕੋਲ਼ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰਸੋਂ ਲੈ ਜਾਈਂ। ਇਸ 'ਤੇ ਮਨਰੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਈਦ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਤੰਬਾ ਫੂਕਣਾ ਏ ? ਲੋੜ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਸੀ।

8. **ਸੱਦੀ ਨਾ ਬੁਲਾਈ, ਮੈਂ ਲਾੜੇ ਦੀ ਤਾਈ —** (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਲਾਹ ਦੇਵੇ) ਰਾਜੂ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਿਓ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਝਗੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲ਼ੇ ਰਾਜੀਵ ਸ਼ਰਮਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਝਗੜਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਝਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਤਦ ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੋਏ ਪਿਓ ਨੇ ਕਿਹਾ,"ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲ਼ਾ ਅਖੇ ਸੱਦੀ ਨਾ ਬੁਲਾਈ, ਮੈਂ ਲਾੜੇ ਦੀ ਤਾਈ।"

9. **ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਰੱਖੇ ਰੋਜ਼ੇ ਦਿਨ ਵੱਡੇ ਆਏ —** (ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਗ਼ਰੀਬ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਿਘਨ ਪਵੇ) ਗੁਰਮੀਤ ਨੇ ਇੱਕ ਟੈਂਪੂ ਪਾ ਲਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਟੈਂਪੂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰਮੀਤ ਵਾਲ਼ੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਬਣੀ, "ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਰੱਖੇ ਰੋਜ਼ੇ ਤੇ ਦਿਨ ਵੱਡੇ ਆਏ।"

10. **ਗਾਂ ਨਾ ਵੱਛੀ ਤੇ ਨੀਂਦਰ ਆਵੇ ਅੱਛੀ —** (ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ) — ਦਮਨ ਹਰ ਸਮੇਂ ਖ਼ੁਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਛੜਾ-ਛੜਾਂਗ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੈ, "ਗਾਂ ਨਾ ਵੱਛੀ ਤੇ ਨੀਂਦਰ ਆਵੇ ਅੱਛੀ।"

11. **ਡਿਗੀ ਖੋਤੇ ਤੋਂ, ਗ਼ੁੱਸਾ ਘੁਮਿਆਰ 'ਤੇ —** (ਕਸੂਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਗ਼ੁੱਸਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ) ਨਵਦੀਪ ਤੇ ਹਰਦੀਪ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਝਗੜ ਪਏ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਰਤਨਚੰਦ ਨੇ ਹਰਦੀਪ ਤੋਂ ਫ਼ਾਈਲ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵਗਾਹ ਕੇ ਮਾਰੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਰਤਨਚੰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਭਈ ਤੇਰੇ ਵਾਲ਼ੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਡਿਗੀ ਖੋਤੇ ਤੋਂ, ਗ਼ੁੱਸਾ ਘੁਮਿਆਰ 'ਤੇ।" ਝਗੜਾ ਤੇਰਾ ਨਵਦੀਪ ਨਾਲ਼ ਹੈ ਪਰ ਗ਼ੁੱਸਾ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।

12. **ਦਾਲ਼ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਾਲ਼ਾ ਹੋਣਾ —** (ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਣਾ) ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਗੁਆਂਢੀ ਐੱਮ. ਐੱਲ. ਏ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਹੱਸ -ਹੱਸ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜ਼ਰੂਰ ਦਾਲ਼ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਾਲ਼ਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

14. **ਘਰ ਦੀ ਮੁਰਗ਼ੀ ਦਾਲ਼ ਬਰਾਬਰ —**(ਘਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਸਮਝਣਾ) ਭਾਰਤੀ ਕੋਚ ਬਥੇਰੇ ਨਿਪੁੰਨ ਹਨ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕੋਚ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ੋਂ ਬਿਹਤਰ ਨਹੀਂ।ਅਸੀਂ ਘਰ ਦੀ ਮੁਰਗ਼ੀ ਦਾਲ਼ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ।

15. **ਘਰ ਦਾ ਭੇਤੀ ਲੰਕਾ ਢਾਹੇ —** (ਭੇਤੀ ਆਦਮੀ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ) ਭਾਈਵਾਲ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ਼ ਝਗੜਾ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਦੂਸਰੇ ਹੀ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਕੇਹਰੂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦਾ ਸਮਾਨ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਘਰ ਦਾ ਭੇਤੀ ਲੰਕਾ ਢਾਹੇ।" ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਜਸਪਾਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਦਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਅਭਿਆਸ

ਨਿਮਨ-ਲਿਖਤ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਅਤੇ ਅਖਾਣਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ :

1. ਸਰ ਕਰਨਾ
2. ਸਿਰੋਂ ਪਾਣੀ ਲੰਘਣਾ
3. ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਕੱਚਾ ਹੋਣਾ
4. ਗੁੱਡੀ ਚੜ੍ਹਨੀ

5. ਜਾਨ ਤਲ਼ੀ 'ਤੇ ਧਰਨਾ
6. ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਚੂਹੇ ਨੱਚਣਾ
7. ਪਿੱਠ ਠੋਕਣੀ
8. ਮੱਖੀ 'ਤੇ ਮੱਖੀ ਮਾਰਨੀ
9. ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਨਾ
10. ਰੰਗ ਲੱਗਣਾ
11. ਉੱਦਮ ਅੱਗੇ ਲੱਛਮੀ ਪੱਖੇ ਅੱਗੇ ਪੌਣ
12. ਅਸਮਾਨ ਤੋਂ ਡਿਗੀ ਖਜੂਰ 'ਤੇ ਅਟਕੀ
13. ਹਾਥੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਪੂਛ ਰਹਿ ਗਈ
14. ਕੁੱਛੜ ਕੁੜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਢੰਡੋਰਾ
15. ਗਿੱਦੜ ਦਾਖ ਨਾ ਅਪੜੇ ਆਖੇ ਥੂਹ ਕੌੜੀ

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਤੇ ਅਖਾਣਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਦੱਸੇ। ਆਪਣੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਅਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੇ।

*****

ਚਿੱਠੀ-ਪੱਤਰ

ਅੱਜ ਦਾ ਯੁੱਗ ਬੇਸ਼ਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦਾ ਯੁੱਗ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਚਿੱਠੀ, ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਇੱਕ ਕਲਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਈ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿੱਠੀਆਂ, ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਆਦਿ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਿੱਠੀ-ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਖ਼ੂਬ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ।

ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ :-

(i) ਨਿੱਜੀ ਚਿੱਠੀਆਂ

(ii) ਸਰਕਾਰੀ ਚਿੱਠੀਆਂ

(iii) ਵਪਾਰਿਕ ਚਿੱਠੀਆਂ

(i) ਨਿੱਜੀ ਚਿੱਠੀਆਂ

ਇਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ, ਸਾਕਾਂ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ।

(ii) ਸਰਕਾਰੀ ਚਿੱਠੀਆਂ

ਸਰਕਾਰੀ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ-ਪੱਤਰ, ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਲਿਖੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਵੀ ਇਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲ਼ੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

(iii) ਵਪਾਰਿਕ ਚਿੱਠੀਆਂ

ਵਪਾਰਿਕ ਪੱਤਰ ਅਜਿਹੇ ਪੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕੋਈ ਗਾਹਕ ਕਿਸੇ ਵਪਾਰੀ ਨੂੰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਪਾਰੀ ਦੂਜੇ ਵਪਾਰੀ ਨੂੰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੱਤਰ ਵਪਾਰ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰੰਭ, ਮੱਧ ਅਤੇ ਅੰਤ।

ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ/ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਢੰਗ

ਕ੍ਰਮ	ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣੀ ਹੋਵੇ	ਅਰੰਭ	ਅੰਤ
1	ਪਿਤਾ ਨੂੰ	ਮਾਨਯੋਗ/ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਪਿਤਾ ਜੀ	ਆਪ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਪੁੱਤਰ
2.	ਮਾਤਾ ਨੂੰ	ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ/ਪੂਜਨੀਕ ਮਾਤਾ ਜੀ	ਆਪ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਪੁੱਤਰ
3.	ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਨੂੰ	ਪਿਆਰੇ ਵੀਰ ਜੀ	ਤੁਹਾਡਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ
4.	ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ	ਪਿਆਰੇ ਸੋਨੂੰ	ਤੇਰਾ ਵੱਡਾ ਵੀਰ
5.	ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ	ਪਿਆਰੇ ਦੋਸਤ	ਤੇਰਾ ਮਿੱਤਰ
6.	ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ	ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ	ਆਪ ਦਾ ਆਗਿਆਕਾਰੀ
7.	ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲ਼ੇ ਨੂੰ	ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ	ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁੱਭਚਿੰਤਕ

8.	ਨੂੰਹ ਜਾਂ ਧੀ ਨੂੰ	ਪਿਆਰੀ ਸਪੁੱਤਰੀ	ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ
9.	ਪਤਨੀ ਨੂੰ	ਪਿਆਰੀ ਦੀਪ	ਸਦਾ ਹੀ ਤੇਰਾ/ਤੁਹਾਡਾ
10.	ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਨੂੰ	ਪਿਆਰੇ ਭੈਣ ਜੀ	ਆਪ ਦਾ ਛੋਟਾ ਵੀਰ
11.	ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ	ਪਿਆਰੀ ਸਹੇਲੀ	ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੇਲੀ
12.	ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨੂੰ	ਪਿਆਰੀ ਸੋਨੀਆ	ਤੇਰਾ ਵੀਰ
13.	ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ	ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ	ਆਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਪਾਤਰ
14.	ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂ ਵਪਾਰੀ ਨੂੰ	ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ	ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁੱਭਚਿੰਤਕ
15.	ਅਨਜਾਣ ਇਸਤਰੀ/ ਅਨਜਾਣ ਬੰਦੇ ਨੂੰ	ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ/ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ	ਆਪ ਦੀ/ਦਾ ਸ਼ੁੱਭਚਿੰਤਕ

ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ,
ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਡਲ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ,
ਜਲੰਧਰ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ,

ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਜਦੋਂ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਿੱਜ ਗਿਆ। ਘਰ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਬੁਖ਼ਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਕੂਲ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਅਤਿ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਆਪ ਦਾ ਆਗਿਆਕਾਰੀ,
ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ,
ਰੋਲ ਨੰ. 13,
ਜਮਾਤ : ਛੇਵੀਂ।

ਮਿਤੀ : 12 ਫਰਵਰੀ, 2014.

ਘਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਛੁੱਟੀ ਲੈਣ ਲਈ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ

ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਹਿਬ,
ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ,
ਮਟੌਰ, ਐੱਸ. ਏ. ਐੱਸ. ਨਗਰ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ,

ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗੀ।

ਆਪ ਦੀ ਆਗਿਆਕਾਰੀ,
ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ,
ਰੋਲ ਨੰ: 21,
ਜਮਾਤ ਸੱਤਵੀਂ ਏ।

ਮਿਤੀ : 8 ਮਾਰਚ, 2014.

ਫ਼ੀਸ ਮਾਫ਼ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ,
ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ,
ਖਰੜ।

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ,

ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸੱਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਵੀ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਖ਼ਰਚਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਰ ਸਾਲ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਫ਼ੀਸ ਮਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਅਤਿ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗੀ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆਕਾਰੀ,
ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ,
ਰੋਲ ਨੰ: 10,
ਜਮਾਤ ਸੱਤਵੀਂ ਬੀ।

ਮਿਤੀ : 17 ਫਰਵਰੀ, 2014.

ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਤੋਂ ਮੈਚ ਦੇਖਣ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣ ਸੰਬੰਧੀ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ

ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਹਿਬ,
ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਮਟੌਰ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਐੱਸ. ਏ. ਐੱਸ. ਨਗਰ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ,

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਹਾਕੀ ਦੀ ਟੀਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੈਚ ਖੇਡਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਰੂਪਨਗਰ ਵਿਖੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਕੀ ਮੇਰੀ ਮਨਪਸੰਦ ਖੇਡ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਕੋਲ਼ੋਂ ਕੱਲ੍ਹ ਮਿਤੀ 18.1.14 ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲ਼ੇ ਮੈਚ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ।

ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਤਿ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਆਪ ਦਾ ਆਗਿਆਕਾਰੀ,
ਗੁਰਤੇਜ ਸਿੰਘ,
ਰੋਲ ਨੰ: 15,
ਜਮਾਤ-ਅੱਠਵੀਂ ਸੀ।

ਮਿਤੀ : 17 ਜਨਵਰੀ, 2014.

ਪੋਸਟ-ਮਾਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਡਾਕੀਏ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ

ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ ਸਾਹਿਬ,
ਜਨਰਲ ਪੋਸਟ ਆਫ਼ਿਸ,
ਕਚਿਹਰੀ ਰੋਡ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ,

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਗੋਪਾਲ ਨਗਰ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲ਼ੀ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਡਾਕੀਏ ਦਾ ਨਾਂ ਹਰੀ ਰਾਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਰੀ ਰਾਮ ਡਾਕੀਏ ਦੇ ਲਾਪਰਵਾਹ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਰਵੱਈਏ ਵੱਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਦਿਨ ਪਛੜ ਕੇ ਵੰਡਦਾ ਹੈ। ਡਾਕ ਵੰਡਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਹ

ਚਿੱਠੀਆਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲੱਗੇ ਬਕਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਬੱਚੇ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਠੀਕ ਸਰਨਾਂਵੇਂ ਵਾਲ਼ੇ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਸਗੋਂ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ਼ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ਼ ਸਮਝਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਆਪ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਇਸ ਡਾਕੀਏ ਨੂੰ ਹਿਦਾਇਤ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਪਛਾਣੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ਼ ਨਿਭਾਵੇ। ਜੇ ਉਸ ਕੋਲ਼ ਕੰਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਡਾਕੀਏ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ,

ਆਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਪਾਤਰ,
ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ,
123 ਨਹਿਰੂ ਕਾਲੋਨੀ,
ਗੋਪਾਲ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਮਿਤੀ : 27 ਮਾਰਚ, 2014.

ਮਿਉਂਸਿਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਮਹੱਲੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ

ਪ੍ਰਧਾਨ,
ਮਿਉਂਸਿਪਲ ਕਮੇਟੀ, ਖਰੜ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਐੱਸ. ਏ. ਐੱਸ. ਨਗਰ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ,

ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਰੜ ਤੋਂ ਲਾਂਡਰਾਂ ਜਾਣ ਵਾਲ਼ੀ ਸੜਕ ਵੱਲ਼ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਸੜਕ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਢੇਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਣ ਦਾ ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲੀਆਂ, ਸੂਰ ਤੇ ਅਵਾਰਾ ਗਊਆਂ ਆਦਿ ਇਹਨਾਂ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲ਼ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ਼ ਸੜਕ 'ਤੇ ਵੀ ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ ਖਿੱਲਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਵੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬਰਸਾਤਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਗਲ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਾ-ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕੂੜਾ ਚੁਕਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੂੜਾ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਢੱਕਣਦਾਰ

ਢੋਲ ਰਖਵਾਏ ਜਾਣ। ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਨਾਲ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਗਟਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂਜੋ ਇਲਾਕਾ-ਨਿਵਾਸੀ ਘਾਤਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ,

ਆਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਪਾਤਰ,
ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ,
ਮਕਾਨ ਨੰ: 1413,
ਲਾਂਡਰਾਂ ਰੋਡ, ਖਰੜ।

ਮਿਤੀ : 23 ਜਨਵਰੀ, 2014.

ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਥਾਣਾ-ਅਫ਼ਸਰ (ਐੱਸ. ਐੱਚ. ਓ) ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਾਈਕਲ ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਾਈਕਲ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮੰਗੋ।

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ

ਮੁੱਖ ਥਾਣਾ-ਅਫ਼ਸਰ,
ਫਿਲੌਰ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ,

ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਫਿਲੌਰ ਬੱਸ-ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਸਾਈਕਲ-ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਸਾਈਕਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੱਸ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਾਈਕਲ ਉੱਥੋਂ ਗੁੰਮ ਸੀ।

ਮੇਰਾ ਸਾਈਕਲ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ 22 ਇੰਚ ਸਾਈਜ਼ ਦਾ ਸੀ। ਸਾਈਕਲ ਹੀਰੋ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਈਕਲ ਦਾ ਨੰ:ਬੀ-(6479) 34678 ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਈਕਲ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਬੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ਼ ਹੈ। ਸਾਈਕਲ ਅੱਗੇ ਬੈਂਤ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਚੇਨ-ਕਵਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਈਕਲ ਮੈਂ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਲ ਸਾਈਕਲ ਸਟੋਰ, ਫਿਲੌਰ ਤੋਂ ਖ਼ਰੀਦਿਆ ਸੀ। ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਰਸੀਦ ਦੀ ਫੋਟੋ-ਕਾਪੀ ਮੈਂ ਨਾਲ਼ ਨੱਥੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਚੋਰੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪਕੜਨ ਦੀ ਖੇਚਲ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਤਿ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਆਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਪਾਤਰ,
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ,
ਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ,
ਪੁਲਿਸ-ਅਕੈਡਮੀ, ਫਿਲੌਰ।

ਮਿਤੀ : 12 ਫਰਵਰੀ, 2014.

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਭੇਜਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ।

ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ,
ਫੇਜ਼ 6, ਐੱਸ. ਏ. ਐੱਸ. ਨਗਰ।
28 ਮਾਰਚ, 2014.

ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਪਿਤਾ ਜੀ,

ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪੱਤਰ ਮਿਲ਼ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੱਤਰ ਦੇਰੀ ਨਾਲ਼ ਲਿਖਣ ਦੀ ਮਾਫ਼ੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਇਮਤਿਹਾਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਪਰਚੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ਼ ਪਰਚੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਪਰੀਖਿਆ ਦਾ ਨਤੀਜਾ 30 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਨਿਕਲ਼ ਆਵੇਗਾ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਅੱਠਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਫ਼ੀਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਲਾਨਾ ਚੰਦੇ ਵੀ ਦੇਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਠਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਕਾਪੀਆਂ ਵੀ ਖ਼ਰੀਦਣੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ 1500 ਰੁਪਏ ਵਾਪਸੀ ਡਾਕ ਭੇਜਣ ਦੀ ਖੇਚਲ਼ ਕਰਨੀ ਤਾਂਜੋ ਮੈਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਆਦਿ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਅਗਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਰੰਭ ਕਰ ਸਕਾਂ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਿੱਕੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਪਿਆਰ ਦੇਣਾ।

ਆਪ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ,
ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ।

ਤੁਸੀਂ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ। ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਟੀ. ਵੀ. ਘੱਟ ਵੇਖਣ ਲਈ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣ ਲਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।

ਕਮਰਾ ਨੰ. 25
ਜਵਾਹਰ ਨਵੋਦਿਆ ਵਿਦਿਆਲਾ,
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।
18 ਮਾਰਚ, 2014.

ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਡਲੀ ਭੈਣ ਹਰਪ੍ਰੀਤ,

ਪਿਆਰ।

ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਹੋਵੇਂਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸਕੂਲ ਨੇਮ ਨਾਲ਼ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇਂਗੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੱਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਹੋਵੇਂਗੀ।

ਇੱਥੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ਼ ਦੇ ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਟੀ. ਵੀ. ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭੈੜੀ ਬਿਮਾਰੀ ਕਿਤੇ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਟੀ. ਵੀ. ਵੇਖਣ ਨਾਲ਼ ਅੱਖਾਂ 'ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬਰਬਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਸਾਡੇ ਵੇਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਮੈਂ ਟੀ. ਵੀ. ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਹੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕੇਵਲ ਉਪਯੋਗੀ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਕਰ। ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਵਿੱਦਿਅਕ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹਰਜ਼ ਨਹੀਂ।

ਟੀ. ਵੀ. ਅੱਗੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਬੈਠਣ ਨਾਲ਼ ਬਹੁਤੇ ਬੱਚੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਲੈਣੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ਼ ਉਹ ਬੈਠੇ-ਬੈਠੇ ਮੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਖੇਡਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਰਪ੍ਰੀਤ, ਮੇਰੀ ਲਾਡਲੀ ਭੈਣ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਉੱਜਲ ਭਵਿਖ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਵਿੱਦਿਆ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਵੀ ਮਾਣ ਕਰਨਯੋਗ ਹੋਵੇ।

ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੀ ਇਸ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖੇਂਗੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ।

ਤੇਰਾ ਵੀਰ,
ਦਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ।

ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਜਾਂ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਗਣਤੰਤਰ-ਦਿਵਸ ਮਨਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।

ਰੋਲ ਨੰ. 7,
ਜਮਾਤ ਅੱਠਵੀਂ ਏ.,
ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ,
ਰੂਪਨਗਰ।
28 ਜਨਵਰੀ, 2014.

ਪਿਆਰੀ ਸਹੇਲੀ ਬਲਦੀਪ,

ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।

ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ 26 ਜਨਵਰੀ ਸਾਡਾ ਗਣਤੰਤਰ-ਦਿਵਸ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ 1950 ਈ: ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਿਨ ਦੇਸ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਾਰੀ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੰਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਵੱਲੋਂ ਝੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੀਤ ਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਸਮੂਹ-ਗਾਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ 'ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ : ਪੜ੍ਹਾਈ, ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਿਕ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ-ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਡੂ ਵੰਡੇ ਗਏ। ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਇਹ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਲਈ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਰੌਣਕਾਂ ਭਰਪੂਰ ਬਣ ਗਿਆ।

ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ,

ਤੇਰੀ ਸਹੇਲੀ,
ਹਰਲੀਨ ਕੌਰ।

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਛਪਦੇ ਰਿਸਾਲੇ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪਾਦਕ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,

ਸੰਪਾਦਕ,
ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸੈੱਕਸ਼ਨ,
ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ,
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ,

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਰਿਸਾਲੇ 'ਪੰਖੜੀਆਂ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ' ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਿਸਾਲੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਰੀ ਸਮਗਰੀ ਗਿਆਨ-ਵਧਾਊ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰਿਸਾਲੇ ਮੇਰੇ ਛੋਟੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ।

ਮੈਂ ਉਪਰੋਕਤ ਰਿਸਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਲਾਨਾ ਚੰਦਾ ਡ੍ਰਾਫ਼ਟ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਿਸਾਲੇ ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪਤੇ 'ਤੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਖੇਚਲ਼ ਕਰਨੀ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ,

ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁੱਭਚਿੰਤਕ,
ਬਲਦੀਪ ਸਿੰਘ,
ਪੁੱਤਰ : ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ,
ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖ਼ਾਨਾ : ਲੰਗੜੋਆ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ : ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ।

ਮਿਤੀ : 20 ਮਾਰਚ, 2014.

ਪੁਸਤਕ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਵੱਲ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਪੱਤਰ ।

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,

ਮੈਸਰਜ਼ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ,
ਵਿੱਦਿਆ-ਭਵਨ, ਫੇਜ਼-8,
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ,

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ. ਪੀ. ਪੀ. ਪਾਰਸਲ ਦੁਆਰਾ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨਾ।

ਕ੍ਰਮ ਅੰਕ	ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ	ਕਾਪੀਆਂ
1.	ਪੰਜਾਬੀ—ਵਿਆਕਰਨ ਅਤੇ ਲੇਖ-ਰਚਨਾ-ਮਿਡਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ	1 ਕਾਪੀ
2.	ਗਣਿਤ—ਅੱਠਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ	1 ਕਾਪੀ
3.	ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਿਆ—ਅੱਠਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ	1 ਕਾਪੀ
4.	ਵਿਗਿਆਨ—ਅੱਠਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ	1 ਕਾਪੀ

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਬਿੱਲ ਯੋਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੱਟ ਕੇ ਬਣਾ ਦੇਣਾ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸੰਸਕਰਨ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਣ। ਜੇ ਜਿਲਦਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵੀ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ।

ਆਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਪਾਤਰ,
ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ,
ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖ਼ਾਨਾ : ਨਡਾਲ਼ਾ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲ਼ਾ।

ਮਿਤੀ : 30 ਮਾਰਚ, 2014.

ਅਭਿਆਸ

1. ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਮਾਫ਼ੀ ਲਈ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।
2. ਸਕੂਲ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਐੱਨ. ਸੀ. ਸੀ., ਸਕਾਊਟ ਜਾਂ ਗਰਲ-ਗਾਈਡ ਟੀਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਬਿਨੈ-ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।
3. ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਭਾਖੜਾ-ਡੈਮ ਦੀ ਸੈਰ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖੋ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।
4. ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ/ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰੋ।
5. ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।
6. ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਗਾਤ ਵਜੋਂ ਘੜੀ ਭੇਜੀ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰੋ।
7. ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਮਨਾਏ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਰੋਹ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖੋ।
8. ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੋਸਟਲ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।

*****

ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ

ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨੀ ਅਤੇ ਸੁਣਾਉਣੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਮਾਂਦਰੂ ਰੁਚੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬੜੇ ਹੀ ਚਾਅ ਨਾਲ਼ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਭੂਤ-ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਉੱਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੜ ਲਿਖਣ ਜਾਂ ਸੁਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ ਵੀ ਇੱਕ ਹੁਨਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ :

(1) ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਖੋ।

(2) ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

(3) ਵਾਕ ਛੋਟੇ ਤੇ ਸਰਲ ਲਿਖੋ। ਇਹ ਵਾਕ ਵਿਆਕਰਨ ਪੱਖੋਂ ਠੀਕ ਹੋਣ।

(4) ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਦਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹਾਥੀ

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਹਾਥੀ ਸੀ। ਮਹਾਵਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਣ ਅਤੇ ਨੁਹਾਉਣ ਲਈ ਨਦੀ 'ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਰਜ਼ੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਹਾਥੀ ਜਦੋਂ ਦਰਜ਼ੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤਾਂ ਦਰਜ਼ੀ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਡ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਦਰਜ਼ੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਖਿਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਹਾਥੀ ਨੇ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਉਸ ਅੱਗੇ ਆਪਣੀ ਸੁੰਡ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦਰਜ਼ੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਡ 'ਤੇ ਸੂਈ ਚੋਭ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਪੀੜ ਹੋਈ, ਪਰ ਉਹ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਦੀ ਤੋਂ ਰੱਜ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ। ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁੰਡ ਵਿੱਚ ਚਿੱਕੜ ਭਰ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਹਾਥੀ ਦਰਜ਼ੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਚਿੱਕੜ ਦਰਜ਼ੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਚਿੱਕੜ ਨਾਲ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਹਾਥੀ ਨੇ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ਼ੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੂਰਖਤਾ ਕਾਰਨ ਕਾਫ਼ੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਦਰਜ਼ੀ ਆਪਣੀ ਗ਼ਲਤੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਪਛਤਾਇਆ।

ਸਿੱਖਿਆ : ਜੈਸਾ ਕਰੋਗੇ ਵੈਸਾ ਭਰੋਗੇ।

ਜਾਂ

ਅਦਲੇ ਦਾ ਬਦਲਾ।

ਏਕਤਾ ਵਿੱਚ ਬਲ ਹੈ

ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿਆਣਾ ਕਿਰਸਾਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਉਹ ਚਾਰੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜਦੇ-ਝਗੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਿਰਸਾਣ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੜਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਉਪਰੰਤ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਝਗੜਾਲੂ ਪੁੱਤਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜ-ਝਗੜ ਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲ਼ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਵਿਓਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁੱਢਾ ਕਿਸਾਨ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਮੰਜਾ ਮੱਲ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ਼ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਿਰਸਾਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਹੁੰਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ਼ ਬੁਲਾਇਆ।

ਜਦੋਂ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਬੁੱਢੇ ਕਿਰਸਾਣ ਨੇ ਕੁਝ ਛੋਟੀਆਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਕਿਰਸਾਣ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਹੁਣ ਬੁੱਢੇ ਕਿਰਸਾਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਲੱਕੜੀਆਂ ਦਾ ਗੱਠਾ ਤੋੜਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਗੱਠਾ ਤੋੜ ਨਾ ਸਕੇ। ਫਿਰ ਬੁੱਢੇ ਕਿਰਸਾਣ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਗੱਠੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਓ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਲੱਕੜੀ ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਕਰ ਦਿਓ।" ਜਦੋਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਕਿਰਸਾਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਲੱਕੜ ਤੋੜਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਲੱਕੜ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ਼ ਤੋੜ ਸੁੱਟੀ। ਹੁਣ ਕਿਰਸਾਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੜ-ਝਗੜ ਕੇ ਇਕੱਲੇ—ਇਕੱਲੇ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਗੱਠੇ ਵਾਂਗ ਇਕੱਠੇ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕੇਗਾ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲੜਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਮਿਲ਼-ਜੁਲ਼ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵਚਨ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਕਿਰਸਾਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ-ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ।

ਸਿੱਖਿਆ : - ਏਕਤਾ ਵਿੱਚ ਬਲ ਹੈ।

ਜਾਂ

ਏਕੇ ਵਿੱਚ ਬਰਕਤ ਹੈ।

ਬਾਂਦਰ ਤੇ ਮਗਰਮੱਛ

ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਜਾਮਣ ਦਾ ਰੁੱਖ ਸੀ। ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਮਿੱਠੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਲ਼ੀਆਂ-ਸ਼ਾਹ ਜਾਮਣਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜਾਮਣ ਦੇ ਰੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਸੀ। ਇਸ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਂਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਬਾਂਦਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜਾਮਣ ਦੇ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਮਿੱਠੀਆਂ-ਮਿੱਠੀਆਂ ਜਾਮਣਾਂ ਖਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਮਗਰਮੱਛ ਤਰਦਾ-ਤਰਦਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਇੱਕ ਕੰਢੇ ਵੱਲ ਨਿਕਲ਼ ਆਇਆ। ਮਗਰਮੱਛ ਕੋਸੀ-ਕੋਸੀ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਰੇਤ 'ਤੇ ਪਲ਼ਸੇਟੇ ਮਾਰ ਕੇ ਆਨੰਦ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਜਾਮਣ ਦੇ ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਪਈ। ਕਾਲ਼ੀਆਂ-ਸ਼ਾਹ ਜਾਮਣਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਗਿਆ। ਬਾਂਦਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮਗਰਮੱਛ ਨੂੰ ਲਲਚਾਈਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਜਾਮਣਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਝਾਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮਗਰਮੱਛ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਮਣਾਂ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਮਗਰਮੱਛ ਨੇ ਜਾਮਣਾਂ ਬੜੇ ਸੁਆਦ ਨਾਲ਼ ਖਾਧੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਬਚਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਲਈ ਰੱਖ ਲਈਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਮਗਰਮੱਛਣੀ ਜਾਮਣਾਂ ਖਾ ਕੇ ਬੜੀ ਹੀ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਈ। ਹੁਣ ਮਗਰਮੱਛ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਬਾਂਦਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਮਣਾਂ ਖਾਣ ਲਈ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਂਦਰ ਅਤੇ ਮਗਰਮੱਛ ਦੋਵੇਂ ਪੱਕੇ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ। ਹੁਣ ਜਾਮਣਾਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਆ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਗਰਮੱਛਣੀ ਮਗਰਮੱਛ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਬਾਂਦਰ ਨੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇੰਨੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਜਾਮਣਾਂ ਖਾਧੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਆਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਦਿਲ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਆ ਦੇ।" ਮਗਰਮੱਛ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨਾਲ਼ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਜ਼ਿਦ ਅੱਗੇ ਹਾਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਦਾਸ ਮਨ ਨਾਲ਼ ਕੰਢੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਪਿਆਰੇ ਦੋਸਤ ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੁਆਦੀ ਜਾਮਣਾਂ ਖੁਆਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਭਾਬੀ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤੇਰਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਰਿਆ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾਲ਼ੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ਼ ਮੇਰੇ ਘਰ ਚੱਲ।" ਬਾਂਦਰ ਝੱਟ ਮੰਨ ਗਿਆ।

ਬਾਂਦਰ ਮਗਰਮੱਛ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉੱਪਰ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਮਗਰਮੱਛ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਬਾਂਦਰ ਦੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਘਰਵਾਲ਼ੀ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਖਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਂਦਰ ਖ਼ੂਬ ਖਿੜਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਮੈਂ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਆਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਪਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਜਾਮਣ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਛੱਡ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਚੱਲ, ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਲੈ ਆਈਏ।" ਮਗਰਮੱਛ ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕੰਢੇ ਵੱਲ ਲੈ ਆਇਆ। ਕੰਢੇ ਕੋਲ਼ ਪੁੱਜ ਕੇ ਬਾਂਦਰ ਨੇ ਟਪੂਸੀ ਮਾਰੀ ਤੇ ਦਰਖ਼ਤ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਚੰਗੀ ਦੋਸਤੀ ਨਿਭਾਈ ਤੂੰ ! ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਦੋਸਤ ਸਮਝ ਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜਾਮਣਾਂ ਖੁਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈਂ। ਜਾ, ਇੱਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾ ਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੈੜੀ ਸ਼ਕਲ ਨਾ ਦਿਖਾਈਂ।"

ਮਗਰਮੱਛ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ਼ ਭੈੜਾ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਬਣਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਗਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਪਛਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਿੱਖਿਆ : - ਸੁਆਰਥੀ ਮਿੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੋ।

ਸਿਆਣਾ ਕਾਂ

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਬਾਗ਼ ਸੀ। ਬਾਗ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਤਲਾਅ ਸੀ। ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਟਹਿਲਦਾ ਸੀ। ਟਹਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਤਲਾਅ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹਟਵਾਂ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਦੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਬੋਹੜ ਸੀ। ਇਸ ਬੋਹੜ 'ਤੇ ਇੱਕ ਕਾਂ ਅਤੇ ਕਾਂਉਣੀ ਦਾ ਜੋੜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਬੋਹੜ ਦੀ ਖੋੜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਲ਼ਾ ਸੱਪ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਾਂਉਣੀ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਸੱਪ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਆਂਡੇ ਪੀ ਜਾਂਦਾ। ਕਾਂ ਅਤੇ ਕਾਂਉਣੀ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਸੱਪ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਸਨ। ਪਰ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸੱਪ ਦਾ ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਗਾੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੇ।

ਪੰਛੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਫੀ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਓਂਤ ਸੋਚੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਤਲਾਅ 'ਤੇ ਨ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਾਂ ਵੀ ਨੇੜੇ ਦੇ ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਆ ਬੈਠਾ। ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੇ ਹੌਲ਼ੀ-ਹੌਲ਼ੀ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਲਾਹੇ ਅਤੇ ਗਲ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹਾਰ ਵੀ ਲਾਹ ਕੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਉੱਪਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਤਲਾਅ 'ਚ ਨ੍ਹਾਉਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਾਂ ਨੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹਾਰ ਆਪਣੀ ਚੁੰਝ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਉੱਡਦਾ ਹੋਇਆ ਬੋਹੜ ਦੇ ਦਰਖ਼ਤ ਵੱਲ ਵਧਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਚੁੱਕਦਿਆਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੁੜਾਇਆ। ਕਾਂ ਨੇ ਉਹ ਹਾਰ ਸੱਪ ਦੀ ਖੋੜ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਪਾਹੀ ਕਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬੋਹੜ ਦੇ ਦਰਖ਼ਤ ਹੇਠਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਸੁੱਟਦਿਆਂ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਡਾਂਗ ਨਾਲ਼ ਖੋੜ 'ਚੋਂ ਹਾਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਖ਼ਤਰਾ ਭਾਂਪ ਕੇ ਸੱਪ ਖੋੜ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ਼ ਆਇਆ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਡਾਂਗਾਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਹਾਰ ਨੂੰ ਖੋੜ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਇਆ।

ਕਾਂ ਅਤੇ ਕਾਂਉਣੀ ਬੋਹੜ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਸੱਪ ਨੂੰ ਮਰਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਏ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਦਾ ਲਈ ਮਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ਼ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਤਾਕਤਵਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ। ਕਾਂ ਅਤੇ ਕਾਂਉਣੀ ਸੁਖੀ-ਸੁਖੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ।

ਸਿੱਖਿਆ : - ਮੁਸੀਬਤ ਸਮੇਂ ਸਿਆਣਪ ਹੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਜਾਂ

ਸਾਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤ ਸਮੇਂ ਘਬਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਸਿਆਣਪ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਹਾਣੀ-ਰਚਨਾ :

ਇਮਾਨਦਾਰ ਲੱਕੜਹਾਰਾ

ਸੰਕੇਤ : —

ਇੱਕ ਲੱਕੜਹਾਰਾ — ਜੰਗਲ਼ ਵਿੱਚ ਲੱਕੜੀਆਂ ਕੱਟਣਾ— ਇੱਕ ਦਿਨ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ— ਲੱਕੜੀਆਂ ਕੱਟਦਾ— ਕੁਹਾੜਾ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ— ਰੋਣਾ— ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ— ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਨੇ ਦਾ— ਫਿਰ ਚਾਂਦੀ ਦਾ—ਲੱਕੜਹਾਰੇ ਦਾ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ—ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੁਹਾੜਾ— ਆਪਣਾ ਕੁਹਾੜਾ ਲੈਣਾ—ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੋਂ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕੁਹਾੜੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ — ।

ਸਿੱਟਾ — ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਨੀਤੀ ਹੈ।

ਲੂੰਬੜੀ ਤੇ ਕਾਂ

ਸੰਕੇਤ :—

ਇੱਕ ਲੂੰਬੜੀ — ਜੰਗਲ਼ — ਭੋਜਨ ਦੀ ਤਲਾਸ਼— ਇੱਕ ਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ — ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਨੀਰ ਦਾ ਟੁਕੜਾ— ਲੂੰਬੜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਆਉਣਾ— ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ — ਗੀਤ ਦੀ ਫ਼ਰਮਾਇਸ਼— ਕਾਂ ਦਾ ਫੁੱਲ ਕੇ ਕੁੱਪਾ ਹੋਣਾ — ਗੀਤ ਗਾਉਣਾ — ਪਨੀਰ ਡਿਗਣਾ— ਲੂੰਬੜੀ ਵੱਲੋਂ ਪਨੀਰ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ — ਗਾਣਾ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲ਼ੇ —

ਸਿੱਟਾ : — ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚੋ।

ਹੰਕਾਰੀ ਬਾਰਾਂਸਿੰਗਾ

ਸੰਕੇਤ : —

ਇੱਕ ਬਾਰਾਸਿੰਗਾ — ਜੰਗਲ਼ ਵਿੱਚ — ਤਲਾਅ —ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ— ਪਰਛਾਂਵਾਂ ਵੇਖਣਾ— ਸਿੰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ—ਲੱਤਾਂ—ਭੱਦੀਆਂ — ਉਦਾਸ ਹੋਣਾ— ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੁੱਤੇ — ਦੌੜਨਾ — ਝਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫਸਣਾ — ਪਛਤਾਉਣਾ — ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੁੱਤੇ — ਖਾ ਜਾਣਾ —।

ਸਿੱਟਾ : — ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

*****

ਲੇਖ-ਰਚਨਾ

ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਲੇਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਈ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ:-

1. ਲੇਖ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾ ਉਹ ਚੁਣੋ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ।
2. ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਖ਼ਾਸ ਤਰਤੀਬ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ।
3. ਲੇਖ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ, ਸਰਲ ਅਤੇ ਸਾਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
4. ਲੇਖ ਦਾ ਅਰੰਭ ਅਤੇ ਅੰਤ ਬਹੁਤ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
5. ਲੇਖ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੈਰੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
6. ਵਾਕ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
7. ਲੇਖ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਰਲ ਅਤੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਹੋਵੇ।
8. ਲਿਖਾਈ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
9. ਸ਼ਬਦ—ਜੋੜਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।
10. ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ਼ ਜੇ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਜਾਂ ਕਮੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ

ਸੰਸਾਰ-ਭਰ ਦੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਮਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸਭ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੀ. ਏ., ਬੀ.ਐੱਡ. ਹਨ। ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਬਖ਼ੂਬੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਪੂਜਾ-ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਦਾ ਸਾਦੇ ਅਤੇ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ-ਚੰਗੇ ਖਾਣੇ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਖੁਆਉਣ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ। ਉਹ ਪੌਸ਼ਟਿਕਤਾ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਖ਼ੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਸੂੰ-ਹਸੂੰ ਕਰਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਅਨੋਖੀ ਚਮਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਵੀ ਖ਼ੁਸ਼ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਾਲ਼ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਉਹ ਘਰ ਦੀ ਬਗ਼ੀਚੀ ਵਿੱਚ ਸੁੰਦਰ ਫੁੱਲ ਤੇ ਸ਼ਬਜ਼ੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਮੇਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਹ ਮੇਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ-ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਮਹੱਲੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ-ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰੋਗ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਲੰਮੀ ਹੋਵੇ।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਵੱਸੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨਾਲ਼ੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ-ਡੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਜਾਲ਼ ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਰ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਬੱਸਾਂ, ਗੱਡੀਆਂ, ਸਕੂਟਰ, ਮੋਟਰ-ਸਾਈਕਲ, ਟੈਂਪੂ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਆਮ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਬੱਸ-ਅੱਡਿਆਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਬ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ-ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਕਲੀਨਿਕ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਕੀ, ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ-ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਪੇਂਡੂ ਕਿਰਸਾਣ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦੇਸ ਦੇ ਅਨਾਜ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਵੀਂਆਂ-ਨਵੀਂਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ, ਔਜ਼ਾਰਾਂ, ਬੀਜਾਂ, ਦਵਾਈਆਂ, ਖਾਦਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉੱਚੀਆਂ-ਉੱਚੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ 'ਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀਆਂ ਗਲ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲ਼ੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਠੀਕ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬੜੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ਼ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਮੈਂਬਰ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਸਰਕਾਰੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲ਼ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹੀ ਸਿਲਾਈ-ਕਢਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਵੇਂ ਹੁਣ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਉਚੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਸਭ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ਼ੋਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕਰਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰੀਏ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਦੀ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫ਼ਰਕ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

ਅਸੀਂ ਪਿਕਨਿਕ 'ਤੇ ਗਏ

ਦਸਹਿਰੇ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੇ ਪਿਕਨਿਕ ਜਾਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ। ਸਭ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਖਾਣ ਲਈ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਸਾਈਕਲਾਂ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸਭ ਕੁੜੀਆਂ ਬਣ-ਫਬ ਕੇ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਈ ਸੈੱਕਟਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਈਕਲਾਂ 'ਤੇ ਸੁਖਨਾ ਝੀਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ। ਝੀਲ ਪਾਣੀ ਨਾਲ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਲਈ ਉੱਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਹਰੇ-ਹਰੇ ਘਾਹ ਉੱਤੇ ਨਵੇਕਲ਼ੀ ਥਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਦੋ ਚਟਾਈਆਂ ਵਿਛਾ ਲਈਆਂ। ਆਪਣੇ ਨਾਲ਼ ਲਿਆਂਦਾ ਸਮਾਨ ਅਸੀਂ ਚਟਾਈਆਂ ਉੱਤੇ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਜੀਅ ਭਰ ਕੇ ਝੀਲ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਸੀ ਟੱਪਣ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡੀ। ਫਿਰ ਲੁਕਣ-ਮੀਟੀ ਤੇ ਛੂਹਣ-ਛੁਹਾਈ ਖੇਡੀ ਤੇ ਅਖੀਰ ਥੱਕ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜਣੀਆਂ ਚਟਾਈ 'ਤੇ ਆ ਬੈਠੀਆਂ।

ਅਸੀਂ ਕੜ੍ਹੀ-ਚਾਵਲ, ਪੂਰੀਆਂ—ਛੋਲੇ, ਖੀਰ ਅਤੇ ਫ਼ਲ਼ ਆਦਿ ਖਾਧੇ। ਤਾਸ਼ ਅਤੇ ਲੁੱਡੋ ਖੇਡੀ। ਨਾਲ਼ੋ-ਨਾਲ਼ ਚੁਟਕਲੇ ਵੀ ਸੁਣੇ ਤੇ ਸੁਣਾਏ। ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ ਗਾਇਆ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੇ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੁਣਾਈ। ਅਮਨ ਨੇ ਟੱਪੇ ਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸੁਰੀਲੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ। ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ-ਬੈਂਡ ਵਾਲ਼ੇ ਧੁਨਾਂ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਾਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਮਾਰਚ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ।

ਘਰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਆਈਸ-ਕ੍ਰੀਮ ਖਾਧੀ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸ਼ਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸੈਰ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਆਪਣਾ-ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਸਾਈਕਲ-ਸਟੈਂਡ ਤੋਂ ਸਾਈਕਲਾਂ ਲਈਆਂ ਤੇ ਹੱਸਦੀਆਂ-ਹੱਸਦੀਆਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ। ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਮਨਾਈ ਪਿਕਨਿਕ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਿਕਨਿਕ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰਹੇਗੀ।

ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ

ਕਿਸੇ ਨਗਰ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ, ਹਸਪਤਾਲ, ਬੈਂਕ, ਡਾਕਖ਼ਾਨੇ ਆਦਿ ਵਾਂਗ ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੇ ਜਾਨ-ਮਾਲ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਅਮਨ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਮ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਠਾਣਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਭੈ ਚੱਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਂਞ ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਜਨਤਾ ਦੇ ਜਾਨ-ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਨੂੰਨ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਦਦ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ੌਜ ਦੇਸ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੋਰਾਂ, ਡਾਕੂਆਂ ਤੇ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਜਨਤਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭੁਚਾਲ਼, ਹੜ੍ਹ, ਤੂਫ਼ਾਨ, ਅੱਗਜ਼ਨੀ ਜਾਂ ਸੰਕਟ-ਕਾਲੀਨ ਸਥਿਤੀ ਸਮੇਂ ਪੁਲਿਸ, ਫ਼ੌਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਰਲ਼ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਦਮੇ ਤੋਂ ਉਭਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕ-ਮਿਲ਼ਣੀਆਂ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਨਾਢੂ ਖਾਂ ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੇਝਿਜਕ ਹੋ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਐੱਸ. ਐੱਚ. ਓ. ਜਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਅਫ਼ਸਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਬ-ਇਨਸਪੈੱਕਟਰ, ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਸਬ-ਇਨਸਪੈੱਕਟਰ, ਹੌਲਦਾਰ, ਸਿਪਾਹੀ, ਐੱਸ.ਪੀ. ਓ. ਜਾਂ ਹੋਮ-ਗਾਰਡ ਰੈਂਕ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਥਾਣੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ’ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ 100 ਨੰਬਰ ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਟ੍ਰੋਲ-ਰੂਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੰਟ੍ਰੋਲ- ਰੂਮ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਸੂਚਨਾ ਐੱਸ.ਐੱਚ.ਓ ਜਾਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਗਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੀ ਪੁਲਿਸ ਟੁਕੜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਸਮੇਂ ਜਿਵੇਂ ਲੁੱਟ-ਖੁੱਹ, ਐਕਸੀਡੈਂਟ, ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਆਦਿ ਸਮੇਂ ਤਤਕਾਲੀਨ 100 ਨੰਬਰ ’ਤੇ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣ ਕੇ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ’ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਉਚਿਤ ਸੂਚਨਾ ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਤੁਰੰਤ ਹਰਕਤ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੰਨ ਲਓ ਕੋਈ ਬੱਸ, ਕਾਰ ਜਾਂ ਟ੍ਰੱਕ-ਡ੍ਰਾਈਵਰ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਦੌੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਤੁਰੰਤ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਵਾਇਰਲੈੱਸ ਦੁਆਰਾ ਦੂਜੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਜਰਮ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਫ਼ੌਜ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਵਾਂਗ ਪੁਲਿਸ-ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਵੀ ਚੌਵੀ ਘੰਟੇ ਡਿਊਟੀ ’ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 12ਵੀਂ ਜਾਂ ਬੀ. ਏ. ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੈਂਕਾਂ ਲਈ ਲਿਖਤੀ ਪਰੀਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਸਰੀਰਿਕ ਫ਼ਿਟਨੈੱਸ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ’ਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ’ਤੇ ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਜਰਮ ਨੂੰ ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੁਰਮ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਜਰਮ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਕਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਧੁੰਦਲਾਪਣ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣ ਕੇ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੁਜਰਮਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪੁਲਿਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ

ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਸ਼ਬਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਡਸਿਪਲਿਨ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਮਾਣਨਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸਕੂਲ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਰਹਿ ਕੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬੱਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਹੀਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਦੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਉਮੀਦ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਬੇਕਾਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਰੋਸ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੀ ਮਿਲ਼ਦੀ ਹੈ। ਧੀਰਜ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੂਸਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਹੀਣਤਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ਼ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ, ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਫਿਰ ਇਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿੱਚ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਪਾਲਣ ਨਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੀ ਤਬਾਹ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਰਸਤੇ ’ਤੇ ਕਿਉਂ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦਾ ਭਵਿਖ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਹੀਣਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਭਵਿਖ ਹੈ। ਅੱਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉੱਚੀਆਂ-ਉੱਚੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ-ਪ੍ਰਨਾਲ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਨਿਕਲ਼ੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਧ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਹੀਣਤਾ ਲਈ ਸਾਡੀ ਪਰੀਖਿਆ-ਪ੍ਰਨਾਲ਼ੀ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਹੁਤ ਲਾਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਫ਼ੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲ਼ੇ ਬੱਚੇ ਨਕਲਾਂ

ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੰਬਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਸਾਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਏਨਾ 'ਕੁ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਅਧਿਆਪਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਨਰਮ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲ਼ਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਜਲਦੀ ਹੱਲ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਹੀਣਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਕੁਝ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣਾ ਉੱਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਖ਼ਲ ਦੇ ਕੇ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾ ਕੇ ਤੋੜ-ਭੰਨ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਹੀਣਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਰੱਖਣ 'ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਰਹਿਣ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ਼ ਕੇ ਹੱਲ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰਾ ਨਾ ਬਣਾਉਣ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਦੇਸ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਰੂਪ ਸ੍ਵੈ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰਥਕ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਵੱਲ ਲਾਵੇ। ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖੇ। ਸ੍ਵੈ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਅਸਲ ਉਦੇਸ਼ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂਜੋ ਉਹ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਬਣਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਚੰਗੇ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣ ਸਕਣ।

ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਸਪਤਾਹ

ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕੌਮੀ ਸੇਵਾ ਯੋਜਨਾ (ਐੱਨ.ਐੱਸ.ਐੱਸ.) ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਵੱਲੋਂ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਸਪਤਾਹ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਸਪਤਾਹ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬੱਚਿਆਂ, ਬਾਲਗ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸੜਕ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ-ਕਾਰਾਂ ਲਈ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਫ਼ਰ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੌਕਸੀ ਰੱਖਣ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਕੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਤੇ ਐੱਨ. ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਦੇ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ-ਅਫ਼ਸਰ ਵੱਲੋਂ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਸਪਤਾਹ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਇਨਚਾਰਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਸਪਤਾਹ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਵਾਹਨ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਚਲਾਉਣਾ, ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨੀ, ਚੌਕ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਹੋਣ 'ਤੇ

ਵੀ ਚੌਕ ਪਾਰ ਕਰਨਾ, ਬੇਧਿਆਨੀ ਵਿੱਚ, ਥਕਾਵਟ ਜਾਂ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਾਹਨ ਚਲਾਉਣਾ, ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਟੁੱਟ-ਭੱਜ, ਖ਼ਰਾਬ ਮੌਸਮ ਜਾਂ ਵਾਹਨ 'ਚ ਪਈ ਖ਼ਰਾਬੀ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ਼ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਨਿਯਮਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੌਕਾਂ 'ਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ ਨੂੰ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ। ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਇਨਚਾਰਜ ਨੇ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ, ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹਿਦਾਇਤੀ ਬੋਰਡਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ।

ਸੜਕ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਪੋਸਟਰ, ਪੇਂਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਬੈਨਰ ਵੀ ਦਿਖਾਏ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਸਕਰੀਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ਼ ਸਾਨੂੰ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਫ਼ਿਲਮ ਵੀ ਵਿਖਾਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਮਨੋਰੰਜਕ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਸੜਕ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

ਪੂਰਾ ਸਪਤਾਹ ਚੱਲਣ ਵਾਲ਼ੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰਲ਼ ਕੇ ਇੱਕ ਰੈਲੀ ਕੱਢੀ ਗਈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਸੋਹਣੇ-ਸੋਹਣੇ ਪਲੇਕਾਰਡ, ਪੋਸਟਰ ਅਤੇ ਬੈਨਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਨਾਹਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੜਕਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘੇ।

ਸਕੂਲ ਵੱਲੋਂ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਸਪਤਾਹ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਸਦਕਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕ ਵੀ ਟ੍ਰੈਫ਼ਿਕ-ਨਿਯਮਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਏ। ਰੈਲੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ ਕਿ ਉਹ ਸੜਕ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਆਪ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਗੇ।

ਮਨ-ਭਾਉਂਦੇ ਸ਼ੁ.ਗਲ

ਸ਼ੁ.ਗਲ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕਿੱਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਹਰ ਜਾਂ ਉਹ ਰੁਝੇਵਾਂ, ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਵਿਹਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿੱਤਾ ਜਾਂ ਧੰਦਾ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧੰਦਾ ਕੁਝ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ੁ.ਗਲ ਲਈ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਰ ਲਿਆ, ਨਹੀਂ ਨਾ ਸਹੀ। ਕਈ ਮਨ-ਮੌਜੀ ਆਦਮੀ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ੁ.ਗਲ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਸ਼ੁ.ਗਲ ਬਣਾ ਲਵੇ ਉਹ ਸਫ਼ਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਸ਼ੁ.ਗਲ ਵਰਗਾ ਸੁਆਦ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਲਈ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕੰਮ ਕਿੱਤਾ ਜਾਂ ਧੰਦਾ ਹੈ ਦੂਜੇ ਲਈ ਉਹੀ ਕੰਮ ਸ਼ੁਗਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਕਈਆਂ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਕਈਆਂ ਦਾ ਸ਼ੁ.ਗਲ ਹੈ।

ਸ਼ੁ.ਗਲ ਸਾਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਫ਼ਾਲਤੂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਨ ਜਾਂ ਨਿੰਦਿਆ-ਚੁ.ਗਲੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਹਲਾ ਦਿਮਾ.ਗ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਹਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੀਏ।

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੱਸੇ ਵੱਟਣਾ, ਉੱਨ ਕੱਤਣਾ, ਤਿੱਤਰ, ਬਟੇਰੇ, ਮੁਰ.ਗੇ ਪਾਲਣੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸ਼ੁ.ਗਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਘੋਲ਼ ਕਰਨਾ ਵੀ ਤਾਂ ਸ਼ੁ.ਗਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ – ਬਾਗ਼ਬਾਨੀ, ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ, ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ, ਸਿੱਕੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨੇ, ਟਿਕਟਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ, ਕਸੀਦੇ ਕੱਢਣੇ ਆਦਿ ਸਭ ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਹੀ ਹਨ। ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਮਨ ਤੇ ਰੂਹ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਸਾਡਾ ਮਨ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਥਕੇਵਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਦਾ ਵੱਡਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਸੋਹਣਾ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਵਿੱਚ ਕਈ ਆਦਮੀ ਏਨੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਫ਼ਤਰੋਂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਘਰੇਲੂ ਬਗ਼ੀਚੀ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਬੂਟੇ, ਫ਼ੁੱਲ ਲਾਉਣਾ ਵੀ ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਘਰ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ-ਬੂਟਿਆਂ ਨਾਲ਼ ਸਜਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾ ਕੇ ਕੁਝ ਬੱਚਤ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਟਿਕਟਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਸਿੱਕੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨੇ ਵੀ ਤਾਂ ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਹੀ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਤੇ ਸਿੱਕੇ ਮਹਿੰਗੇ ਵਿਕਦੇ ਹਨ— ਨਾਲ਼ੇ ਸ਼ੌਕ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ਼ੇ ਇਹ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹੈ।

ਨੱਚਣਾ-ਗਾਉਣਾ ਵੀ ਤਾਂ ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਲੋਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸਾ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਦਾ ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਤੇ ਕਮਾਈ ਵੀ ਵਾਹਵਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕੁੱਕੜ, ਕਬੂਤਰ, ਕੁੱਤੇ ਆਦਿਕ ਪੰਛੀ ਤੇ ਜਾਨਵਰ ਪਾਲਣੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਤੰਗ ਉਡਾਉਣਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੋਕ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਤੰਗ ਉਡਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਮੌਸਮੀ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਗ਼ਲਾਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਝੁਕਾਅ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਗ਼ਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਦਮੀ ਨਿਕੰਮਾ ਤੇ ਆਲਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਤਿ ਸਰਦੀ ਦਾ ਇੱਕ ਦਿਨ

ਰੁੱਤਾਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਰੁੱਤ ਦਾ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ, ਸਰਦੀ ਦੀ ਰੁੱਤ, ਬਸੰਤ ਦਾ ਆਗਮਨ, ਪਤਝੜ ਦੀ ਰੁੱਤ—ਹਰ ਰੁੱਤ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਸਰਦੀ ਰੁੱਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਦਸੰਬਰ ਤੇ ਜਨਵਰੀ ਵਿੱਚ ਅਤਿ ਦੀ ਸਰਦੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਤਾਂ ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਠੰਢ ਪਈ। 13 ਜਨਵਰੀ ਤਾਂ ਅਤਿ ਸਰਦੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਇਸ ਦਿਨ ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਵੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਉੱਠੀ। ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ਼ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਧੁੰਦ ਹੀ ਧੁੰਦ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਸੱਤ ਵੱਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਿੱਧੀ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਗਈ। ਚਾਹ ਬਣਾ ਕੇ ਪੀਤੀ ਤੇ ਕੁਝ ਨਿੱਘ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਗ਼ੁਸਲਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਨ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਗਰਮ ਸੀ। ਮੈਂ ਨ੍ਹਾ ਕੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਰਦੀ ਪਾਈ ਤੇ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੱਕੀ ਦੀ ਮੇਥੀ ਵਾਲ਼ੀ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਰੋਟੀ ਮੱਖਣ ਨਾਲ਼ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅੱਠ ਵਜੇ ਬਿਲਕੁਲ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਬਸਤਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਸਕੂਲ ਲਈ ਚੱਲ ਪਈ।

ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ਼ੀ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਧੁੰਦ ਹੀ ਧੁੰਦ ਸੀ। ਕੁਝ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਸੜਕ 'ਤੇ ਕੋਈ-ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਸਤਾਨੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ

ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਠੰਢ ਕਾਰਨ ਠਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗ ਬਾਲ਼ੀ ਬੈਠੇ ਸਨ ਤੇ ਸੇਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਿਰਲਾ-ਟਾਂਵਾਂ ਬੰਦਾ ਹੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਮੈਂ ਸਾਈਕਲ-ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਸਾਈਕਲ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣਾ ਬਸਤਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਆਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਧੂਣੀ ਬਾਲ਼ ਕੇ ਅੱਗ ਸੇਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ। ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਠੰਢ ਨਾਲ਼ ਥਰ-ਥਰ ਕੰਬ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਕਲਾਸ-ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਲੋਹੜੀ ਦੇ ਗੀਤ ਸੁਣਾਓ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ 'ਸੁੰਦਰ-ਮੁੰਦਰੀਏ' ਵਾਲ਼ਾ ਗੀਤ ਰਲ਼ ਕੇ ਗਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮੂੰਗਫਲ਼ੀ ਤੇ ਰਿਓੜੀਆਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਹਾਜ਼ਰੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਚਾਰ ਵਜੇ ਛੁੱਟੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਿੱਧੀ ਘਰ ਪਹੁੰਚੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਪਕੌੜੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖੀਰ ਤੇ ਸਾਗ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਅਸੀਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ (ਮਾਘੀ ਵਾਲ਼ੇ ਦਿਨ) ਖਾਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਪਕੌੜੇ ਖਾਧੇ ਤੇ ਚਾਹ ਪੀਤੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਅੰਗੀਠੀ ਕੋਲ਼ ਹੀ ਬੈਠ ਗਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ਼ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਅਤਿ ਸਰਦੀ ਦਾ ਇਹ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ।

ਸਾਡੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਤਿਉਹਾਰ

ਪੰਜਾਬ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਾ ਦੇਸ ਹੈ। 'ਤਿਉਹਾਰ' ਉਸ ਖ਼ਾਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਿਕ, ਮਿਥਿਹਾਸਿਕ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਉਤਸਵ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਜਾ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧਿਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਰੁੱਤਾਂ ਨਾਲ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਥਾਂ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਰਿਵਾਜ ਮੁਤਾਬਕ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੇਈਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੀ ਮਹੀਨਾ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਤਿਉਹਾਰ ਨਾ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਦਿਵਾਲ਼ੀ, ਦਸਿਹਰਾ, ਵਿਸਾਖੀ, ਬਸੰਤ, ਲੋਹੜੀ, ਮਾਘੀ, ਹੋਲੀ, ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ, ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ, ਰੌਸ਼ਨੀ, ਜਗਰਾਓਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮੇਲੇ ਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ਼ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੇਲਿਆਂ ਦਾ ਹਰ ਪੁਰਸ਼, ਇਸਤਰੀ, ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ ਤੇ ਮੁਟਿਆਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਸਾਲ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਹੜੀ ਮੰਗਦੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਗੀਤਾਂ ਨਾਲ਼ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਣਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਮਾਘੀ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲੋਹੜੀ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਧੂਣੀ ਬਾਲ਼ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਚ

ਨੱਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੂੰਗਫਲ਼ੀਆਂ ਤੇ ਰਿਓੜੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਤੇ ਖ਼ਾਸ ਪਕਵਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲੋਹੜੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮਾਘੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਤਿਉਹਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਲੋਕ ਹਰਿਦਵਾਰ, ਬਨਾਰਸ ਆਦਿ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਜਾਂ ਫ਼ਰਵਰੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਸੰਤ-ਪੰਚਮੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਆਲ਼ ਦੀ ਰੁੱਤ ਦੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅਤੇ ਬਹਾਰ ਦੀ ਰੁੱਤ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਆਉਣ 'ਤੇ ਸਰਦੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ 'ਆਈ ਬਸੰਤ ਤੇ ਪਾਲ਼ਾ ਉਡੰਤ' ਆਮ ਕਹਾਵਤ ਹੈ। ਲੋਕ ਇਸ ਦਿਨ ਪੀਲ਼ੇ ਪਕਵਾਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਪਤੰਗਾਂ ਵੀ ਉਡਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਇੱਕ-ਦੂਸਰੇ ਉੱਪਰ ਰੰਗ ਸੁੱਟ ਕੇ ਹੋਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਲੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ 13 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਣਕ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਪੱਕਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਭੰਗੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਜਨਮ-ਅਸ਼ਟਮੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਨਮ-ਅਸ਼ਟਮੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਨਾਲ਼ ਹੈ।

ਰੱਖੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਗਸਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭੈਣਾਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਤੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁੜੀਆਂ ਗਿੱਧੇ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪੀਂਘਾਂ ਝੂਟਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦਸਹਿਰੇ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਨੇਕੀ ਦੀ ਬਦੀ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਲੜ ਕੇ ਅਤੇ ਲੰਕਾ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦਸਹਿਰੇ ਵਾਲ਼ੇ ਦਿਨ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਵਣ, ਕੁੰਭਕਰਨ ਅਤੇ ਮੇਘਨਾਥ ਦੇ ਬੁੱਤ ਸਾੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦਸਹਿਰੇ ਤੋਂ ਲਗ-ਪਗ ਵੀਹ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਬਣਬਾਸ ਤੋਂ ਪਰਤਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ 52 ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਸੱਜਣਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਠਿਆਈਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੋਹਫ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਪੁਰਬ ਵੀ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ-ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ਼ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ ਠੰਢੇ ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਜਲ ਦੀਆਂ ਛਬੀਲਾਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਈਦ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਸੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਗਲ਼ੇ ਮਿਲ਼ ਕੇ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

25 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

26 ਜਨਵਰੀ ਅਤੇ 15 ਅਗਸਤ ਸਾਡੇ ਕੌਮੀ ਤਿਉਹਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਕੌਮੀ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਨਪਸੰਦ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾ ਕੇ ਤੇ ਭੰਗੜੇ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨ-ਪਰਚਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰੱਬ ਕਰੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੇਲੇ ਤੇ ਤਿਉਹਾਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਰਹੀਏ।

ਦਿਵਾਲ਼ੀ

ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਾ ਦੇਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਬੜੀ ਧੂਮ-ਧਾਮ ਨਾਲ਼ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸੇ ਭਾਰਤੀ ਵੀ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ਼ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਦਸਹਿਰੇ ਤੋਂ 20 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਕੱਤਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਰਾਵਣ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਬਣਬਾਸ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਅਯੁੱਧਿਆ ਪਰਤੇ ਸਨ। ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦੀਪਮਾਲ਼ਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਵਿੱਚੋਂ 52 ਰਾਜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਦੀਪਮਾਲ਼ਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਆਰੀਆ-ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸੁਆਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਵਾਲ਼ੇ ਦਿਨ ਨਿਰਵਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਵੇਖਣ ਵਾਲ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਅਖਾਣ ਵੀ ਹੈ –

"ਦਾਲ਼-ਰੋਟੀ ਘਰ ਦੀ,
ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ।"

ਲੋਕ ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਫ਼ੈਦੀਆਂ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਇਸ ਦਿਨ ਲੱਛਮੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਵਨ ਤੇ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮਠਿਆਈਆਂ ਤੇ ਸੁੱਕੇ ਮੇਵੇ ਆਦਿ ਖ਼ਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀਪਮਾਲ਼ਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਦੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਠਿਆਈਆਂ ਤੇ ਸੁਗਾਤਾਂ ਦਾ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹਰ ਪਿੰਡ ਤੇ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਰਾਤ ਵੇਲ਼ੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ਼ ਜਗਮਗਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਰਲ਼-ਮਿਲ਼ ਕੇ ਪਟਾਕੇ ਤੇ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਵਾਲ਼ੇ ਦਿਨ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਸਜਾਵਟ ਦਾ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ਼ਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਿਨ ਜਿੱਥੇ ਏਨੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਕਰਕੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਭੰਗ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਇਸ ਦਿਨ ਜੂਆ ਖੇਡਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਲੜਾਈਆਂ-ਝਗੜੇ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈ ਹੈ । ਇਸ ਦਿਨ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਚੰਗੇ ਬਣਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਿਉਹਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ਼ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇ। ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ

ਮੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਹਨ। ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜੇ ਰੌਣਕ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੱਭਰੂ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਲੁੱਡੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ, ਆਪਣਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਨਾਲ਼ ਹੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਅਨੋਖਾ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਬੁੱਢਾ ਤੇ ਕੀ ਬਾਲ, ਗੱਲ ਕੀ ਹਰ ਕੋਈ ਬੇਫ਼ਿਕਰੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਲੇ ਦੇ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੇ ਤੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਖੀਵੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਵੇਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਠਾਠ ਨਾਲ਼ ਜਾਂਞੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸਜ-ਧਜ ਕੇ ਪੂਰੇ ਰੋਹਬ ਨਾਲ਼, ਸੰਮਾਂ ਵਾਲ਼ੀ ਡਾਂਗ ਫੜੀ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਚੱਪੇ-ਚੱਪੇ 'ਤੇ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ-ਪੀਰ ਜਾਂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੰਨਤਾਂ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਂਞ ਤਾਂ ਹਰ ਮੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਮਹੱਤਵ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਪਰ 'ਜਰਗ ਦੇ ਮੇਲੇ' ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੈ।

'ਜਰਗ' ਲੁਧਿਆਣਾ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਸਬਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ 'ਸੀਤਲਾ ਮਾਤਾ' ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ 'ਚੇਤਰ' ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਹੜੀਏ ਵਾਲ਼ੇ ਦਿਨ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਇੱਕ ਟੋਭੇ ਦੁਆਲ਼ੇ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸੀਤਲਾ ਮਾਈ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕ-ਮਾਨਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕ ਟੋਭੇ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿੱਟੀ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮਟੀਲਾ ਜਾਂ ਪੁਤਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਇਸ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਗੁਲਗੁਲੇ ਪਕਾ ਕੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਭੇਟਾਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖ਼ੈਰ ਮੰਗਦੇ ਹਨ,

ਮਾਤਾ ਰਾਣੀਏ ਗੁਲਗੁਲੇ ਖਾਣੀਏ,
ਬਾਲ-ਬੱਚਾ ਰਾਜ਼ੀ ਰੱਖਣਾ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਚੇਚਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੜੀ ਭੈੜੀ ਬਿਮਾਰੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣਾ ਵੀ ਮਾੜਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਆਮ ਕਰਕੇ 'ਮਾਤਾ ਨਿਕਲ਼ੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸੀਤਲਾ ਮਾਤਾ ਗਧੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਸੀਤਲਾ ਮਾਤਾ ਦੇ ਵਾਹਨ ਗਧੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਗਧਿਆਂ ਨੂੰ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਝੁੱਲਾਂ ਨਾਲ਼ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ, ਘੁੰਗਰੂ, ਮਣਕੇ ਆਦਿ ਪਹਿਨਾ ਕੇ, ਸੁਆਰ-ਬਣਾ ਕੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਣਾ-ਬੱਕਲ਼ੀਆਂ, ਮਿੱਠੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਲਗੁਲੇ ਆਦਿ ਖੁਆ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ਼ ਚੇਚਕ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ ਵਾਲ਼ੀ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਸਾਡੇ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਬਣੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਲੋਕ-ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਪੂਜਾ, ਮਾਨਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ਕੜਾਹੀ,
ਪੀਰ-ਫ਼ਕੀਰ ਧਿਆਵਾਂ।
ਹੈਦਰ ਸ਼ੇਖ਼ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਬੱਕਰਾ,
ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਜਾਵਾਂ।
ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੀ ਦੇਵਾਂ ਮੰਨੀ,
ਰੱਤੀ ਫ਼ਰਕ ਨਾ ਪਾਵਾਂ।
ਨੀ ਮਾਤਾ ਭਗਵਤੀਏ,
ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਜਸ ਗਾਵਾਂ। (ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕ-ਬੋਲੀ)

ਅਜੋਕੀਆਂ ਸਿਹਤ-ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਸਦਕੇ ਚੇਚਕ ਜਿਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਟੀਕੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਐਪਰ ਰਵਾਇਤੀ ਮੇਲਾ ਅੱਜ ਵੀ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੇਲੇ ਕੇਵਲ ਅਰਾਧਨਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਜਨ-ਸਧਾਰਨ ਲਈ ਜੁੜ-ਬੈਠਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਚ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਮੇਲਾ ਮੇਲੀਆਂ ਦਾ, ਯਾਰਾਂ ਬੇਲੀਆਂ ਦਾ।' ਇਹਨਾਂ ਰੌਣਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਹਰ ਗੱਭਰੂ ਅਤੇ ਮੁਟਿਆਰ ਦਾ ਜੀਅ ਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ ਵੀ ਕੇਵਲ ਸੀਤਲਾ ਮਾਈ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਮਿੱਟੀ ਕੱਢਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਮੇਲੇ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਖੇਡਾਂ ਭਾਰ-ਚੁੱਕਣ, ਜ਼ੋਰ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਲਾਡ ਨਾਲ਼ ਪਾਲ਼ੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦਾ ਵੀ ਵਧੀਆ ਮੌਕਾ ਹੈ। ਮੇਲਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੱਭਰੂ ਮੁੰਡੇ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਸੰਗ-ਸਾਥ ਦਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਸੰਗ-ਸਾਥ ਦਾ ਆਸਰਾ ਮਿਲ਼ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਲੰਮੀ ਵਾਟ ਕਰਨੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰੀਤਾਂ, ਸਾਂਝਾਂ ਅਤੇ ਮਿਲ਼ਨੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਹਰੇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਧੂਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ ਨਿਰਾ-ਪੁਰਾ ਸੀਤਲਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਰਿਝਾਉਣ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਿੱਛੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ਼ਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਲੋਕ ਆਲ਼ੇ-ਦੁਆਲ਼ੇ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੀਝਾਂ ਨਿੱਤ ਨਵੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਿਰਫ਼ ਸਮਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਛਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੀ ਕਾਲ਼ੇਕੇ, ਕਦੀ ਗੁਰੂਸਰ, ਕਦੀ ਜਗਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਦੀ ਜਰਗ। ਸਮਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਦਾ ਨੱਚਣ, ਗਾਉਣ ਤੇ ਭੰਗੜਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲ਼ੇ ਮਸਤ ਲੋਕ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ-ਮੰਚ ਬਣਦੇ ਨੇ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਦੇ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਖਿੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਲਾ! ਇਹ ਮੇਲਿਆਂ ਦਾ ਦਰਿਆ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਗਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੀਆਂ ਭੁੱਲੀਆਂ-ਵਿੱਸਰੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ।

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸ਼ਹਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲ਼ਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,

"ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿਫ਼ਤੀ ਦਾ ਘਰ"

ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿਫ਼ਤੀ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਅੱਜ ਵਾਲ਼ਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ (ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ) ਕਰਕੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵੱਡਾ ਵਪਾਰਿਕ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ ਲਗ-ਪਗ 24 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ਼ ਲੱਗਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਪੂਰਬ ਵਾਲ਼ੇ ਪਾਸੇ 16 ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵੱਸਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਥਾਨ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਰਮਣੀਕ ਸੀ। ਸੰਤ-ਜਨ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਟਿਕਾਣਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਜੋ ਕਿ ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸਨ, ਨੂੰ ਇਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਰੋਵਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਕੋਈ 250 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ 'ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ' ਨਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਨਗਰ 1570 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਪੁਟਾਈ 1573 ਈ. ਵਿੱਚ ਅਰੰਭ ਹੋਈ। ਹੌਲ਼ੀ-ਹੌਲ਼ੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਸ ਗਿਆ।

ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਅਤੇ ਸੋਨੇ-ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁਆਦਲੇ-ਚਟਪਟੇ ਖਾਣਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਕੁਲਚੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ਼ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਗਰੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਾਪੜ-ਵੜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਹਨ। ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਦੇਸ-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ-ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਥੜ੍ਹਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਤੋਖਸਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਟੱਲ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਮ ਇੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਦੁਰਗਿਆਣਾ ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੀਤਲਾ ਮੰਦਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਹਨ।

ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕਿਲ੍ਹਾ ਲੋਹਗੜ੍ਹ' ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਨ 1671 ਈ. ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿੱਦਿਅਕ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਇੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ। ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਇੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹਨ।

ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲ਼ਾ ਬਾਗ਼ ਸਥਿਤ ਹੈ ਜਿਥੇ 13 ਅਪਰੈਲ, 1919 ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਖ਼ੂਨ ਡੁੱਲ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲ਼ਾ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਖ਼ੂਨੀ ਸਾਕੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਜ਼ਾਦੀ-ਸੰਗਰਾਮ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿਨਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬੜਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਬਾਗ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ਼' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ 'ਨਹਿਰੂ ਬਾਗ਼' ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ 'ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ਼' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਮਹਾਨ ਤੇ ਗੌਰਵਮਈ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ਼ੀ ਬੈਠੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਰ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਾ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਵੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮਾਝੇ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ 'ਮਾਝੀ' ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਟਕਸਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਝੀ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨੇੜੇ ਹੈ।

ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਹਾਨਤਾ ਵਾਲ਼ਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਵਪਾਰਿਕ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਹੈ।

ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਲਾਭ

ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੱਖ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਦਾਤ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਲੋੜ ਹੈ-ਕੁੱਲੀ, ਗੁੱਲੀ ਤੇ ਜੁੱਲੀ। ਰੁੱਖ ਸਾਡੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਿਊਂਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਭੋਜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਲਈ ਆਟਾ, ਖੰਡ, ਦਾਲ਼ਾਂ, ਘਿਓ, ਮੱਖਣ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਆਦਿ ਸਭ ਪੌਦਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਿਲ਼ਦੇ ਹਨ। ਕਣਕ, ਗੰਨਾ, ਘਾਹ ਤੇ ਚਾਹ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹਨ। ਭੇਡਾਂ, ਬੱਕਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦਰਖ਼ਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਖਾ ਕੇ ਹੀ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਹੀ ਮੱਖਣ ਤੇ ਪਨੀਰ ਆਦਿ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੱਪੜਾ ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਮਿਲ਼ਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਕੀੜਾ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਪਲ਼ਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਬਣਾਉਟੀ ਰੇਸ਼ੇ ਤੋਂ ਵੀ ਕੱਪੜਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਕਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੱਕੜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੱਕੜ ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ਼ਦੀ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਮੀਂਹ, ਹਨੇਰੀ ਅਤੇ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਖ ਹੀ ਮਕਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਧੁੱਪ, ਮੀਂਹ ਤੇ ਝੱਖੜ ਸਮੇਂ ਦਰਖ਼ਤ ਹੀ ਸ਼ਰਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਰੁੱਖ ਵਰਖਾ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖੁਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਚੂਸਦੇ ਹਨ। ਜੰਗਲ਼ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਰੋਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਦਰਖ਼ਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਖੁਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੁੱਖ ਹਵਾ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਵਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹਵਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲ਼ੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਜੀਵਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਅਸ਼ੁੱਧ ਹਵਾ ਨਾਲ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵੀ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਹਵਾ ਨੂੰ ਸ੍ਵੱਛ ਬਣਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੰਦੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਚੂਸ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਕਸੀਜਨ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਰੁੱਖ ਹਰ ਮਨੁੱਖ, ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲ਼ੇ-ਸੜੇ ਪੱਤੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿਗ ਕੇ ਖਾਦ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਗੁੱਦਾ, ਕਾਹੀ ਤੇ ਘਾਹ ਆਦਿ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸੱਕਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ

ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ ਕੁਨੀਨ ਸਿਨਕੋਨਾ ਰੁੱਖ ਦੇ ਛਿਲਕੇ ਤੋਂ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਅਖਰੋਟ ਦੇ ਰੁੱਖ ਦਾ ਸੱਕ ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਵਧੀਆ ਇਲਾਜ ਹੈ। ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ ਫੋੜੇ-ਫਿਨਸੀਆਂ ਲਈ ਉੱਤਮ ਇਲਾਜ ਹਨ। ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇਸੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਵਾਈਆਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਫਲ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੰਬ, ਕੇਲਾ, ਅੰਗੂਰ, ਅਨਾਰ, ਸੇਬ, ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ, ਸੰਗਤਰਾ, ਲੀਚੀ, ਨਿੰਬੂ, ਖੁਰਮਾਨੀ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਲ਼ ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫਲ਼ ਸਿਹਤ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭੋਜਨ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰੁੱਖ ਸਾਡੇ ਆਲ਼ੇ-ਦੁਆਲ਼ੇ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲ਼ੇ ਬੂਟੇ ਸਾਡੇ ਆਲ਼ੇ-ਦੁਆਲ਼ੇ ਨੂੰ ਮਹਿਕਾਂ ਨਾਲ਼ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰੁੱਖ ਵਰਖਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਮੌਸਮ ਠੰਢਾ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਭਾਗ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਰੁੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਭਵਿਖ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਹੀ ਵਣ-ਮਹਾਂਉਤਸਵ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਰੁੱਖ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਹਾਨੀਆਂ

ਵਿਗਿਆਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਢਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਢਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਖਮਈ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਢ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਸਿਨੇਮਾ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸੰਨ 1925 ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦੇ ਜਾਨ. ਐੱਲ. ਬੇਅਰਡ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਸੰਨ 1959 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਹਰੇਕ ਘਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਦੇਸ-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਤਾਜ਼ਾ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਫ਼ਿਲਮਾਂ, ਨਾਟਕਾਂ ਅਤੇ ਗੀਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ, ਮੌਸਮ, ਸਿਹਤ, ਉਦਯੋਗ, ਵਿਗਿਆਨ, ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਰਗੇ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਹਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਫ਼ਲ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਣ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਹਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ, ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕੁਇਜ਼-ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਤਸੁਕਤਾ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵਪਾਰੀਆਂ ਲਈ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਵਰਦਾਨ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾਟਕਾਂ, ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਅਦਾਰੇ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਪਾਰੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖ਼ਰੀਦਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤੇਜਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਘਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲ਼ੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਗ੍ਰਹਿ-ਪ੍ਰਬੰਧ, ਰਸੋਈ, ਸਿਲਾਈ, ਕਢਾਈ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੇਸ-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ, ਪਹਿਰਾਵਾ, ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ 'ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੈਚਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗਣਤੰਤਰ-ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ-ਦਿਵਸ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੇਂਦਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਕਲਾਕਾਰ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਸੈੱਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਮਹਾਨ ਦੇਣ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਕੁਝ ਮਾੜੇ ਪੱਖ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦੇਖਣ ਨਾਲ਼ ਅੱਖਾਂ 'ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਸ਼ਲੀਲ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਦਾਚਾਰ ਤੇ ਆਚਰਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਫ਼ਿਲਮੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ, ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਅਤੇ ਫ਼ੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲ਼ੇ ਹੋ ਕੇ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਘਟੀਆ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ਼ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਮੇਲ਼-ਜੋਲ਼ ਵੀ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਸਾਡੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ਼ ਜੋੜਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਸਾਧਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਉੱਪਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਸਾਡੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਧਨ ਨਿਰੋਲ ਉਸਾਰੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਪਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ-ਬਾਪ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਤਾਂਜੋ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਠੀਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਤੇ ਸੰਜਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂਕਿ ਇਹ ਸ੍ਰਾਪ ਬਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਰਦਾਨ ਬਣ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ

ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿਕ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ਪੂਰਨ ਹੋਣਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੇ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਮਿੱਟੀ, ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਲੁੜੀਂਦੀਆਂ ਊਰਜਾਵਾਂ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ—ਹਵਾ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਪਾਣੀ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਮਿੱਟੀ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸ਼ੋਰ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ।

ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਕਣਾਂ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹਵਾ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਅਤੇ ਮੋਟਰ-ਗੱਡੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ਼ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਕਾਰਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਸਲਫ਼ਰ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ, ਕਾਰਬਨ ਮੋਨੋਆਕਸਾਈਡ ਅਤੇ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਨੇ ਹਵਾ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਘਰੇਲੂ ਬਾਲਣ, ਕੋਲਾ, ਤੇਲ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਅਤੇ ਪਰਮਾਣੂ ਤਜਰਬਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਗੰਦੀ ਹਵਾ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਕੀ ਧਰਤੀ ਉਤਲੇ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਲਈ

ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਦਰਖ਼ਤਾਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਕਟਾਈ ਨੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਜੋ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ, ਸੀਵਰੇਜ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਗੰਦ ਨਦੀਆਂ, ਨਾਲ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੁਲ਼ੇ ਰਸਾਇਣਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ਼ ਪਾਣੀ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਨਾ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਯੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ।

ਹਵਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਵੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਰਸਾਇਣਾਂ ਮਿਲ਼ਿਆ ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਕੂੜਾ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟਣ ਨਾਲ਼ ਮਿੱਟੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕਾਰਨ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟ-ਨਾਸ਼ਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚਲੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਸਲਫ਼ਿਊਰਿਕ ਐਸਿਡ ਅਤੇ ਨਾਈਟ੍ਰਿਕ ਐਸਿਡ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧਣ ਨਾਲ਼ ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਬਾਰਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਓਜ਼ੋਨ ਗੈਸ ਦੀ ਪਰਤ ਜੋ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਪਰਾ-ਬੈਂਗਣੀ ਕਿਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਵੀ ਛੇਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਛੇਕਾਂ ਦਾ ਵਧਣਾ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੈ। ਦਰਖ਼ਤਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਕਟਾਈ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ’ਚ ਲਗਾਤਾਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਾਰਨ ਸਰਦੀ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ੋਰ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵੀ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ, ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ, ਜਨਰੇਟਰਾਂ, ਲਾਊਡਸਪੀਕਰਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ’ਤੇ ਮਾਰੂ ਅਸਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਣੂ ਤਜਰਬਿਆਂ, ਬੰਬ-ਵਿਸਫੋਟਾਂ, ਪਰਮਾਣੂ ਪਾਵਰ-ਪਲਾਂਟ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੋਬਾਈਲ ਫ਼ੋਨ ਦੀ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ।

ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ, ਸਾਹ-ਰੋਗ, ਬੋਲ਼ਾਪਣ, ਸਿਰਦਰਦ, ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਦਬਾਅ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਅ ਨਾਲ਼ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਕੜਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਕਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ-ਪੱਧਰ ’ਤੇ 5 ਜੂਨ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਨ-ਦਿਵਸ ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਧਦੀ ਅਬਾਦੀ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਬਾਦੀ ਘਟਣ ਨਾਲ਼ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲ਼ੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘਟੇਗੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵੀ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚਿਮਨੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੋਟਰ-ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੰਗਲ਼ਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ’ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਰਖ਼ਤ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸੋਹਣੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਹਰਿਆਵਲ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਗੰਧਲ਼ਾ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਠੋਸ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਕਦਮ ਚੁਕਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਵਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ।

ਵਧਦੀ ਅਬਾਦੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ

ਅਜੋਕੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੈ ਵਧ ਰਹੀ ਜਨ-ਸੰਖਿਆ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਵਧ ਰਹੀ ਜਨ-ਸੰਖਿਆ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਡੇਢ ਸਕਿੰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ਼ ਲਗ-ਪਗ 70,000 ਬੱਚੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ਼ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ਼ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਅਨਾਜ ਦੀ ਕਮੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ, ਪੀਣ ਵਾਲ਼ਾ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਮੁਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਔਖ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਭਾਰਤ ਦੇਸ ਦੀ ਅਬਾਦੀ 1951 ਈ. ਵਿੱਚ 35.67 ਕਰੋੜ ਸੀ ਤਾਂ 1979 ਈ. ਵਿੱਚ 55 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗ-ਪਗ 20 ਕਰੋੜ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਅਜੋਕੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਇੱਕ ਅਰਬ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਬਾਦੀ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਵਧਦੀ ਵੱਸੋਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਅੰਨ 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਨ ਉਪਜਾਉਣ ਵਾਲ਼ੀ ਧਰਤੀ ਤਾਂ ਓਨੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਲੋਕ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਵਧ ਰਹੀ ਵੱਸੋਂ ਲਈ ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਵਾਲ਼ੀ ਜ਼ਮੀਨ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਅਬਾਦੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲੋਕ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਲਈ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ-ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਪੁਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਫਲ਼ਸਰੂਪ ਉਹ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀ ਵਿਕਾਸ ਪੱਖੋਂ ਅਣਵਿਕਸਿਤ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀ ਕਾਰਨ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਨਪੜ੍ਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ। ਆਮ ਭਾਰਤੀ ਗ਼ਰੀਬ ਹੈ ਤੇ ਅਬਾਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗ਼ਰੀਬ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਰਤੱਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਈ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਠੋਸ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਾ ਰੱਬ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੋੜਨਾ ਰੱਬ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਹੋ-ਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਫਲ਼ਸਰੂਪ ਹਨ। ਗ਼ਰੀਬ ਮਾਪੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਥ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਓਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਮਾਈ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵੀ ਅਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿੱਚ 'ਪਰਿਵਾਰ-ਨਿਯੋਜਨ' ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ਼ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਅਬਾਦੀ

ਦਾ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਪਰਿਵਾਰ-ਨਿਯੋਜਨ ਦੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਅਪਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਬਣਾਉਣ।

ਅਬਾਦੀ ਦੀ ਰੋਕ ਲਈ ਚਿਰਾਕੇ ਵਿਆਹ ਵੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਆਮ ਕਰਕੇ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਲੜਕੀ ਤੇ 21 ਸਾਲ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੋੜੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕੌੜੀਆਂ ਸਚਾਈਆਂ ਜਾਣ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ, ਹਰ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਅਗਲਾ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ਼ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦੀ ਦੇ ਜਿੰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਬਾਦੀ ਦੀ ਰੋਕ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਤਿ ਹਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲਣਗੇ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲ਼ੀਆਂ ਪੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ

ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਵਿਹਲਾ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਬਚਿਆ ਹੈ। ਘਰੇਲੂ ਨੌਕਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਤੱਕ ਵਿਹਲੇ ਹਨ, ਅਨਪੜ੍ਹ ਵਿਹਲੇ ਹਨ, ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਵਿਹਲੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡਰਾਉਣੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇਸ ਦੀ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਅਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਉਪਜ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ ਵਧੀ। ਜੇ ਵਧੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਬਾਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਇਸ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧਣ ਨਾਲ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖ਼ਰੀਦ-ਸ਼ਕਤੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ਼ ਖ਼ਰੀਦਣ ਲਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੰਗ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਘਟੀ ਮੰਗ ਕਾਰਨ ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਦੀ ਉਪਜ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਜ ਰੋਕਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਵਿਹਲੇ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧਦੀ ਹੈ।

ਛਾਂਟੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧਦੀ ਹੈ।

ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਵੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਯੁੱਗ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਯੁੱਗ ਹੈ। ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੇ ਹਰ ਕੰਮ ਅਸਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਸਾਡੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ, ਕਾਰਖ਼ਾਨਿਆਂ ਆਦਿ 'ਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲਣਗੀਆਂ ਕਾਮੇ ਵਿਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਗੇ। ਖੇਤ ਵਾਹੁਣ ਲਈ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਕੱਲਾ ਬੰਦਾ ਹੀ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਨਾਲ਼ ਕੰਮ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਪਸਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ ਧੜਾ ਧੜ ਖੁਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਰ ਸਾਲ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਪਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ। ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਵਿਹਲੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ 'ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ' ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ਼ਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁੱਝ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਉੱਨਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ਼ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ। ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਤੇ ਨਿਪੁੰਨ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵਧ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਧਦੀ ਅਬਾਦੀ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟੈਕਨੀਕਲ ਤੇ ਕਿੱਤਾ-ਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲ਼ੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਦਸਤਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਠੋਸ ਕਦਮ ਪੁੱਟੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਹਾਕੀ ਦਾ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਮੈਚ

ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਾਕੀ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਏਸ਼ਿਆਈ ਖੇਡਾਂ ਹੋਣ, ਭਾਵੇਂ ਉਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ, ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਾਕੀ ਦੀ ਖੇਡ ਵੱਲ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਡ ਚੁਸਤੀ-ਫੁਰਤੀ, ਅਤੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਖੇਡ ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਹੈ।

ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਐਤਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹਾਕੀ ਦਾ ਮੈਚ ਵੇਖਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ। ਇਹ ਮੈਚ ਗਿਆਨ ਜਿਓਤੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਦਾ ਫ਼ਾਈਨਲ ਮੈਚ ਸੀ। ਮੈਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ਼ ਭਰ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਸਕੂਲ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਜਿਓਤੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਾਕੀ ਖਿਡਾਰੀ ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਮੈਚ ਦੇ ਰੈਫ਼ਰੀ ਸਨ। ਰੈਫ਼ਰੀ ਨੇ ਠੀਕ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਸੀਟੀ ਮਾਰੀ। ਦੋਵੇਂ ਟੀਮਾਂ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਕੈਪਟਨਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਮਿਲ਼ਾਏ। ਫੇਰ ਟਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਡੀ ਟੀਮ ਟਾਸ ਜਿੱਤ ਗਈ। ਸਾਡੀ ਟੀਮ ਨੇ ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਦਾ ਪੱਛਮ ਵਾਲ਼ਾ ਪਾਸਾ ਮੱਲ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਰੈਫ਼ਰੀ ਨੇ ਸੀਟੀ ਮਾਰੀ ਤੇ ਮੈਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਖੇਡ ਸੁਸਤ ਜਿਹੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਹੌਲ਼ੀ-ਹੌਲ਼ੀ ਖੇਡ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਗਈ।

ਮੈਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਪੰਦਰ੍ਹਵੇਂ ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਹਰਲੀ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਖੇਡਣ ਵਾਲ਼ੇ ਖਿਡਾਰੀ ਨੇ ਬਾਲ ਨੂੰ ਘੁਮਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਦੀ 'ਡੀ' ਲਾਈਨ ਕੋਲ਼ ਜਾ ਕੇ ਬਾਲ ਸੈਂਟਰ-ਫ਼ਾਰਵਰਡ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਮੌਕਾ ਨਾ ਖੁੰਝਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ

ਦੇ ਦੋ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ 'ਡਾਜ' ਦੇ ਕੇ ਬਾਲ ਗੋਲ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਖ਼ੂਬ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾਈਆਂ।

ਹੁਣ ਖੇਡ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਖ ਪਈ ਸੀ। ਗਿਆਨ ਜਿਓਤੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ਼ ਖੇਡਣ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਲ਼ ਉਤਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਟੀਮ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ਼ ਖੇਡ ਰਹੀ ਸੀ। ਮਿੰਟਾਂ-ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਦੀ ਬਾਲ ਸਾਡੀ ਟੀਮ ਦੀ 'ਡੀ' ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ, ਕਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ 'ਡੀ' ਵਿੱਚ। ਕਈ ਮੌਕੇ ਦੋਂਹਾਂ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ਼ੇ ਪਰ ਗੋਲ਼ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਗਿਆਨ ਜਿਓਤੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਕਪਤਾਨ ਨੇ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਸ ਆਪਣੇ ਖੱਬੀ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਖੇਡਣ ਵਾਲ਼ੇ ਖਿਡਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੱਖ ਝਮਕਣ ਤੋਂ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਗੋਲ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਡਾ ਗੋਲ਼-ਕੀਪਰ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੀ ਦੇਰ ਵਿੱਚ ਅੱਧਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਰੈਫ਼ਰੀ ਨੇ ਸੀਟੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮੈਚ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਧੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਦੋਵੇਂ ਟੀਮਾਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਗੋਲ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ 'ਤੇ ਸਨ।

ਦੋਂਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ਼ਨ ਲੱਗੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ਼ ਹੱਥ ਮਿਲ਼ਾਇਆ ਅਤੇ ਹਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿੰਬੂ-ਪਾਣੀ ਪਿਆਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਫਲ਼ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਦੋਂਹਾਂ ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਕੋਚ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਰੈਫ਼ਰੀ ਨੇ ਸੀਟੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ।

ਮੈਚ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਟੀਮਾਂ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਕੇ ਆਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ਼ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਖੇਡ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਾਲ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਸੈਂਟਰ-ਫ਼ਾਰਵਰਡ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ-ਦੋ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਡਾਜ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮਲਕੜੇ ਜਿਹੇ ਬਾਲ ਲੈਫ਼ਟ-ਆਊਟ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਪਾਸਿਓਂ ਗੋਲ਼ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਲੈਫ਼ਟ-ਆਊਟ ਨੇ ਬਾਲ ਡੀ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਗੋਲ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇ ਮਾਰਿਆ। ਕਪਤਾਨ ਨੇ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਜੱਫੀ ਪਾ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਸਕੂਲ ਇੱਕ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੋ ਗੋਲ਼ਾਂ ਨਾਲ਼ ਅੱਗੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਕੂਲ ਦੀ ਟੀਮ ਹੁਣ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਖੇਡਣ ਲੱਗੀ ਪਰ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਾਲ਼ੇ ਹੁਣ ਬਚਾਅ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਦੋ ਮੌਕੇ ਮਿਲ਼ੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪਰ ਉਹ ਗੋਲ਼ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। 6-7 ਮਿੰਟਾਂ ਮਗਰੋਂ ਰੈਫ਼ਰੀ ਨੇ ਸਮਾਂ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੰਮੀ ਸੀਟੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ।

ਸਾਡਾ ਸਕੂਲ ਮੈਚ ਜਿੱਤ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਚ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਦੋਂ ਆਗਮਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਭ ਪਾਸੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੰਦ੍ਹਰਵੀ ਸਦੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਪਰਜਾ 'ਤੇ ਘੋਰ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇੱਕ ਮਸੀਹਾ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਏ। ਆਪ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ਼ ਸਭ ਪਾਸੇ ਚਾਨਣ ਹੀ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਪ ਦੇ ਜਨਮ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

"ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ, ਮਿਟੀ ਧੁੰਧ ਜਗ ਚਾਨਣੁ ਹੋਆ"
ਜਿਉ ਕਰਿ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਿਆ, ਤਾਰੇ ਛਪਿ ਅੰਧੇਰ ਪਲੋਆ।"

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਮੋਢੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਨੂੰ 1469 ਈ. ਨੂੰ ਰਾਇ ਭੋਇ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸਥਾਨ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਸੀ। ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪਾਂਧੇ ਕੋਲ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉੱਚੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਪਾਂਧੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ।

ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਦਾ ਮਨ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਜਿਹਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਭੁੱਖੇ ਸਾਧੂ ਮਿਲ਼ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਰੁਪਈਆਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਲਿਆ ਕੇ ਭੁੱਖੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੱਥ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪ ਨਾਲ਼ ਬਹੁਤ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਏ। ਆਪ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹਨ।

ਆਪ ਦੀ ਭੈਣ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਕੋਲ਼ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਆ ਗਏ। ਆਪ ਦੇ ਭਣੋਈਏ ਜੈ ਰਾਮ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖ਼ਾਂ ਲੋਧੀ ਦੇ ਮੋਦੀਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਲਵਾ ਦਿੱਤਾ।

ਆਪ ਦਾ ਵਿਆਹ ਬੀਬੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਨਾਲ਼ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਦੋ ਸਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਤੇ ਬਾਬਾ ਲੱਖਮੀ ਦਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋਏ।

ਆਪ ਨੇ ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਆਪ ਨੇ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ, ਸ਼ਹਿਰ-ਸ਼ਹਿਰ ਘੁੰਮ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਭੁੱਲੀ-ਭਟਕੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਪਾਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰੱਬ ਇੱਕ ਹੈ ਜੋ ਕਣ-ਕਣ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ । ਆਪ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਕਰਨ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਅਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ 19 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। 'ਜਪੁਜੀ' ਆਪ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅਖਾਣਾਂ ਵਾਂਗ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ : -

1. ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤ।
2. ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭ ਸੰਸਾਰ।
3. ਮਿਠਤੁ ਨੀਵੀ ਨਾਨਕਾ ਗੁਣ ਚੰਗਿਆਈਆ ਤਤੁ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਨਿਡਰ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਰ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ।

ਅੰਤ ਆਪ 7 ਸਤੰਬਰ, 1539 ਈ. ਨੂੰ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਵਾਰਸ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਜੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਸਦਾਏ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਕਵੀ, ਬਹਾਦਰ ਜਰਨੈਲ, ਸੂਝਵਾਨ ਆਗੂ ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ੇ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਪ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ (ਦੂਜੇ) ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

"ਵਾਹ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਮਰਦ ਅਗੰਮੜਾ ਵਰਿਆਮ ਅਕੇਲਾ।

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ।"

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1666 ਈ. ਵਿੱਚ ਪਟਨਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ । ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਸੀ। ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪ ਹੋਣਹਾਰ ਬਾਲਕ ਸਨ। ਆਪ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਬਾਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਕਲੀ ਲੜਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਹ ਹੋਣਹਾਰ ਬਾਲਕ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ਼ ਟੱਕਰ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇਗਾ।

1672 ਈ. ਵਿੱਚ ਆਪ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਾਲ਼ ਪਟਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਸ਼ਸਤਰ-ਵਿੱਦਿਆ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ, ਹਿੰਦੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ।

ਜਦੋਂ ਆਪ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕੁਝ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤ ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋਲ਼ ਆਏ ਤੇ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਪ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਲ਼ ਹੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪਿਤਾ ਜੀ, ਆਪ ਨਾਲ਼ੋਂ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖ ਕਿਹੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?" ਆਪ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ। ਪਿਤਾ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਬਣੇ।

ਪਿਤਾ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਨੇ ਮੁਗ਼ਲ ਰਾਜ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ-ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਕਮੁੱਠ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ-ਵਿੱਦਿਆ ਦੇਣੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਭੇਟਾ ਵਿੱਚ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਲਈ ਭੇਜਣ।

ਆਪ ਦੀ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਕੰਬ ਉੱਠੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 1686 ਈ. ਵਿੱਚ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਘਮਸਾਣ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀ ਹਾਰ ਹੋਈ।

1699 ਈ. ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲ਼ੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਖੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ। ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ।

ਆਪ ਨੇ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਘਮਸਾਣ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਲੜਦੇ-ਲੜਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਦੋ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਨਵਾਬ ਵਜ਼ੀਰਖ਼ਾਨ ਨੇ ਨੀਂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਣਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਦਮਾ ਸਹਿਣ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਗਏ। ਆਪ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰੰਤੂ ਆਪ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਹਾਰਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਖਰੀ ਲੜਾਈ ਖਿਦਰਾਣੇ ਵਿੱਚ ਲੜੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੜਦੇ-ਲੜਦੇ ਆਪ ਦੇ 40 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 40 ਮੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਖਿਦਰਾਣੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਮੁਕਤਸਰ ਰੱਖਿਆ, ਜੋ ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਆਪ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ 'ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ। ਅੰਤ ਆਪ ਨਾਂਦੇੜ, ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਪ ਦਰਿਆ ਕਿਨਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਪਠਾਣ ਨੇ ਆਪ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਛੁਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਝੱਲਦੇ ਹੋਏ ਆਪ 1708 ਈ. ਵਿੱਚ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੰਜ ਤਖ਼ਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਤਖ਼ਤ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਥਾਨ ਹਨ।

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਉੱਠੀ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੇਸ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਵਲਵਲਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ਼ ਦੇਸ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਟਾਲ਼ਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਬਹਾਦਰ, ਨਿਡਰ ਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ।

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 28 ਸਤੰਬਰ, 1907 ਈ. ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬੰਗਾ, ਚੱਕ ਨੰ 105 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸ.ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਵਿਦਿਆਵਤੀ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵੀ ਇੱਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨੇਤਾ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਚਾਚਾ ਸ.ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਉੱਘੇ ਦੇਸ-ਭਗਤ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ "ਪੱਗੜੀ ਸੰਭਾਲ਼ ਜੱਟਾ" ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ। ਆਪ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇੱਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਅਤੇ ਦੇਸ-ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ।

ਆਪ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਚਾਚਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਨੂੰ "ਭਾਗਾਂ ਵਾਲ਼ਾ" ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਹੌਲ਼ੀ-ਹੌਲ਼ੀ ਆਪ ਦਾ ਨਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਸ. ਅਰਜਨ

ਸਿੰਘ ਕੋਲ਼ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਐੱਫ਼. ਏ. ਪਾਸ ਕੀਤੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਆਪ ਦੇ ਮਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਿਆ। 1920 ਈ. ਵਿੱਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਨਾਮਿਲਵਰਤਣ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਉਹ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਤੇ ਦੇਸ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਿਆ। 1924 ਈ. ਵਿੱਚ ਆਪ ਕਾਨਪੁਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਆਪ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼ ਸ਼ੰਕਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੱਲੋਂ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹਿੰਦੀ ਦੀ "ਪ੍ਰਤਾਪ" ਨਾਮਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗ਼ਰਮ ਧੜੇ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਦੇਸ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪ ਦਾ ਮੇਲ਼ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਆਜ਼ਾਦ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਹੋਇਆ।

ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਰਮ ਖ਼ਿਆਲੀ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਸ਼ੋਸ਼ਲਿਸਟ ਰਿਪਲਿਕਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਆਰਮੀ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਆਦਿ ਬਣਾਈਆਂ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ। 1927 ਈ. ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਬਹੁਤ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। 1928 ਈ. ਵਿੱਚ 'ਸਾਈਮਨ ਕਮਿਸ਼ਨ' ਭਾਰਤ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕੱਢੇ ਗਏ ਜਲੂਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਠੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਸਾਂਡਰਸ ਨੂੰ ਗੋਲ਼ੀ ਮਾਰ ਕੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ।

ਆਪ ਨੇ ਸੁਖਦੇਵ ਅਤੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨਾਲ਼ ਮਿਲ਼ ਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਪੋਸਟਰ ਵੀ ਵੰਡੇ। ਆਪ ਨੇ "ਇਨਕਲਾਬ-ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ" ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਲਾ ਕੇ ਗਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਆਪ ਉੱਤੇ ਕਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲਾਏ ਗਏ। ਅਖੀਰ 23 ਮਾਰਚ, 1931 ਈ. ਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨਾਲ਼ ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਹੱਸਦੇ-ਹੱਸਦੇ ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਭਾਰਤ-ਮਾਤਾ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ।

ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਸ-ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਨੇੜੇ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲ਼ਾ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਹਰ ਸਾਲ 23 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਖਟਕੜ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭਾਰਤਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਦੇਸ-ਭਗਤਾਂ ਉੱਤੇ ਮਾਣ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਨਾਂ ਸਦਾ ਅਮਰ ਰਹੇਗਾ।

ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ

ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਸੁਤੰਤਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਨ। ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਉੱਘੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾ ਉੱਤੇ ਸਦਾ ਮਾਣ ਰਹੇਗਾ।

ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 14 ਨਵੰਬਰ, 1889 ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਪੰਡਤ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਦੇ ਉੱਘੇ ਵਕੀਲ ਸਨ। ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸਰੂਪ ਰਾਣੀ ਸੀ। ਆਪ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁੱਖ-ਅਰਾਮ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਮੁਢਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਆਉਂਦੇ ਟਿਊਟਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਈ। ਉੱਚ-ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲੇ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਵਕਾਲਤ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਏ।

ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਸ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕਈ ਲਹਿਰਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਘੋਲ਼ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ਼ੇ। ਉਹ ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਖਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ਼ੇ। ਆਪ ਉੱਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਂਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਆਪ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਮਲਾ ਦੇਵੀ ਨਾਲ਼ ਹੋਇਆ। ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਕਲੌਤੀ ਸੰਤਾਨ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸਨ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਨਾਲ਼ ਮਿਲ਼ ਕੇ ਪੂਰਨ ਸਵਰਾਜ ਲੀਗ ਵੀ ਬਣਾਈ। ਆਪ ਨੇ ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ ਵੱਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਆਖ਼ਰ ਦੇਸ-ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸਦਕਾ 15 ਅਗਸਤ, 1947 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਪਦ ਨੂੰ ਬੜੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ਼ ਨਿਭਾਇਆ। ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੋਰਿਆ। ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਆਪ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਸੰਸਾਰ-ਅਮਨ ਲਈ ਪੰਚ-ਸ਼ੀਲ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬਣਾਇਆ।

ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ਼ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਚਾਚਾ ਨਹਿਰੂ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ-ਦਿਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਦਿਨ (ਬਾਲ-ਦਿਵਸ) ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਚਾਚਾ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਇੱਕ ਸਫ਼ਲ ਨੀਤੀਵਾਨ, ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਦੇਸ ਦੇ ਦਰਦੀ ਸਨ। ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਉੱਤਮ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਧੀ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ, ਆਤਮ-ਕਥਾ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਲੱਭਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਹਿਬੂਬ ਨੇਤਾ 27 ਮਈ, 1964 ਨੂੰ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ਼ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਤਮ ਛਾ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣਾਂ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਵੀ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਭਿਆਸ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੰਛੀ — ਮੋਰ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੰਡਾ

ਮੇਰਾ ਅਧਿਆਪਕ

ਡਾਕੀਆ

ਦਸਹਿਰਾ

ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ

ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਤੇ ਹਾਨੀਆਂ

ਕੰਪਿਊਟਰ

ਸਿਨਮੇ ਦੇ ਲਾਭ ਤੇ ਹਾਨੀਆਂ

ਦਾਜ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ

ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ

ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਦਾ ਇੱਕ ਦਿਨ

ਮੋਬਾਈਲ ਫ਼ੋਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੇ ਹਾਨੀਆਂ

ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ

ਬਿਜਲੀ/ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਲਿਖਣ-ਕਲਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਕੇ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੇ। ਚੰਗਾ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਵਾਲ਼ੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

*****